

Taiwanin kiistanalainen asema

Tulevaisuudennäkymät ja niiden vaikutukset EU-Kiina-suhteisiin

Linda Jakobson

Linda Jakobson
Ulkopoliittinen instituutti
linda.jakobson@upi-fia.com

Ulkopoliittinen instituutti
Utrikespolitiska institutet
The Finnish Institute of International Affairs 2004
<http://www.upi-fia.fi>

**Taiwanin kiistanalainen asema:
Tulevaisuudennäkymät ja niiden
vaikutukset EU-Kiina-suhteisiin**
UPI-raportti 8/2004

Raportteja voi tilata
Ulkopoliittisesta instituutista
puh. (09) 4342 0718
erja.kangas@upi-fiia.fi
Raportit ovat saatavilla myös
Ulkopoliittisen instituutin kotisivuilla
<http://www.upi-fiia.fi>

Editointi: Maarika Toivonen
Ulkoasusuunnittelu ja kannen kuva:
Vesa Tuukkanen
Taitto: Maarika Toivonen

Ulkopoliittinen instituutti

Mannerheimintie 15 A
FIN-00260 Helsinki
Puh. (09) 4342 070
Fax (09) 4342 0769
<http://www.upi-fiia.fi>
e-mail: etunimi.sukunimi@upi-fiia.fi

ISBN: 951-769-158-0
ISSN: 1458-994X
Paino: Otamedia Oy, Espoo

Sisällys

Tiivistelmä.....	5
Alkusanat.....	9
Miksi "Taiwanin kysymys" on tärkeä?.....	12
Kiistakapula I: "Yksi Kiina".....	18
Kiistakapula II: taiwanilainen identiteetti.....	23
Lähitulevaisuuden näkymät.....	32
Pitkällä tähtäimellä.....	39
Taiwanin kysymys ja Euroopan unioni.....	46
Viitteet.....	61
Haluatko tietää lisää?.....	69
Aikaisemmin sarjassa ilmestyneet.....	70

Tiivistelmä

Kiinan ja Taiwanin suhteet ovat kestävämmällä pohjalla. Beijing ei ole luopunut ensisijaisen tärkeänä pitämästään Kiinan ja Taiwanin yhdistämistavoitteesta. Samanaikaisesti demokratisoituminen Taiwanissa sekä taiwanilaisten erillisen identiteetin voimistuminen ovat saaneet osan Taiwanin väestöstä kyseenalaistamaan yhdistymisen mielekkyyden. Kiinan johto ei ole myöskään luopunut uhkauksestaan käyttää voimatoimia estääkseen Taiwanin täysmittaisen itsenäisyyden.

Kiinan kommunistisen puolueen legitimitetti nojaa tänä päivänä paitsi sen kykyyn taata talouskasvun jatkuvuus myös sen kykyyn huolehtia siitä, ettei sisällissodan aikainen häpeä, jaettu Kiina, muutu pysyväksi olotilaksi. Vaikka Kiina suhtautuu realistisesti vähäisiin mahdollisuuksiinsa toteuttaa yhdistäminen lähivuosina, se on valmis uhraamaan vakautensa, jotta yhdistymistavoite ei katoa kokonaan. Mahdollisessa sodassa eivät olisi vastakkain ainoastaan Kiina ja Taiwan vaan myös Kiina ja Yhdysvallat, joka on George W. Bushin mukaan valmis tekemään ”mitä tahansa vaaditaan” Taiwanin puolustamiseksi, jos Beijing hyökkää. Siksi Taiwanin-suhteiden hallinta on kommunistiselle puolueelle keskeinen haaste ja se vaikuttaa oleellisesti kysymykseen, jatkaako Kiina nousuaan.

Kiina pyrkii kaikin tavoin välttämään sotaa, sillä se olisi katastrofi maan modernisaatiopyrkimyksille. Mutta maan johto on tehnyt yhdistymisestä elämän ja kuoleman kysymyksen. Myös Yhdysvallat pyrkii kaikin tavoin välttämään sotaa, mutta Washingtonin on miltei mahdotonta kääntää selkensä demokraattiselle Taiwanille. Taiwankaan ei halua sotaa, mutta sen poliittinen johto ei hyväksy Kiinan ennakkoehtoa ”yhden Kiinan” tunnustamisesta yhdistymisneuvottelujen aloittamiseksi. Taipeiin mukaan osapuolten on kohdattava toisensa tasavertaisina, mikä taas Beijingin mielestä sotii ”yhden Kiinan” periaatetta vastaan.

Niin Beijing kuin Washingtonkin pyrkivät parantamaan keskinäisiä suhteitaan, joissa suurin kitka kohdistuu Taiwanin

asemaan. Molemmat maat ovat taloudellisesti entistä riippuvaisempia toisistaan. Kumpikin kaipaa toisensa tukea kansainvälisen politiikan areenalla.

Mitä merkittävämmäksi Kiinan painoarvo nousee suurvaltana, sitä paremmat ovat sen mahdollisuudet vaikuttaa ulkopuolisiin. Kiina pystyy painostamaan Yhdysvaltoja ja Euroopan unionia huomattavasti suuremmalla menestyksellä tänä päivänä kuin kymmenen vuotta sitten, sillä sekä Washington että Bryssel pitävät hyviä suhteita Beijingiin tavoittelemisen arvoisina. Siksi Bush katsoi viime vuoden lopussa tarpeelliseksi taipua Beijingin vaatimukseen ojentaa Taiwanin presidenttiä ja julkisesti arvostella tämän suunnitelmaa järjestää kansanäänestys uudesta perustuslaista. Beijingin mielestä uusi perustuslaki sinetöisi Taiwanin erillisen aseman. Juuri Kiinan arvovallan lisääntymisestä johtuvat Ranskan päätös ajaa EU:n Kiinaan kohdistuvan aseidenvientikiellon purkamista sekä monien EU-maiden varovainen suhtautuminen välien ylläpitämiseen Taiwanin kanssa.

Tämä raportti luo katsauksen lähitulevaisuuden näkymiin Taiwaninsalmessa sekä mahdollisiin poliittisiin ratkaisuihin pitkällä tähtäimellä. Chen Shui-bianin uudelleenvalinta 20.3.2004 vajaan 30 000 äänen enemmistön turvin jätti taiwanilaisten tunteet kuohuksiin. Vaalitulos ei miellyttänyt Beijingiä, sillä Kiinan johto pelkää, että Chenin tarkoitus on tehdä Taiwanin itsenäisyys peruuttamattomaksi tällä hänen viimeisellä presidenttikaudellaan. Tämä saattaa pitää paikkansa. Siinä tapauksessa tilanne Taiwaninsalmessa kiristyy äärimmilleen. Chenin mukaan hänen uutta perustuslakia koskeva suunnitelmansa tähtää Taiwanin demokratian voimistamiseen. Hän on huomauttanut, että on kohtuutonta syyttää Taiwania rauhan vaarantamisesta, kun Kiinalla on 500 Taiwaniin tähdättyä ohjusta.

Chen on sanonut, ettei itsenäisyysjulistusta tarvita, sillä Taiwan on jo itsenäinen, suvereeni valtio. Siksi viittaus Beijingin uhkaukseen voimatoimien käytöstä, mikäli Taiwan julistautuu itsenäiseksi, on jo vanhentunut. On täsmällisempää puhua sodan vaarasta, mikäli muu maailma Yhdysvaltain johdolla tunnustaisi Taiwanin itsenäisyyden. Taiwanilta puuttuvat juuri kansainvälisen yhteisön tunnustus ja mahdollisuus osallistua kansainväliseen toimintaan suvereenina valtiona; muuten Taiwan on

itsenäinen omine poliittisine järjestelmineen, omine valuutoineen ja omine armeijoineen.

Samalla kun Kiinan ja Taiwanin näkemykset Taiwanin asemasta ovat muuttuneet kauemmas toisistaan, talousintegraatio osapuolten kesken on lisääntynyt voimakkaasti. Kiina on kohonnut Taiwanin suurimmaksi kauppakumppaniksi runsaassa 20 vuodessa siitä huolimatta, että Taiwaninsalmen yli ei kulje suoria laiva- eikä lentoyhteyksiä. Arvioidaan taiwanilaisten manner-Kiinaan tekemien sijoitusten arvon olevan 100 miljardia Yhdysvaltain dollaria. Miljoona taiwanilaista asuu melko pysyvästi manner-Kiinassa. Ruohonjuuritasolla kanssakäyminen on osa arkea, vaikka Beijing ja Taipei eivät ylläpidä poliittisia suhteita ja kummankin johtajat lähettävät toisilleen tiukka-sävyisiä viestejä median välityksellä.

Beijingin johto luottaa taloudellisen riippuvuuden käännyttävän ajan mittaan Taiwanin sen puolelle. Tämä sattaa olla virhearviointi, sillä erillinen taiwanilainen identiteetti on voimakkaimmillaan juuri nuorten keskuudessa. Lisäksi Beijingin uhkailut ovat loitontaneet suuren osan taiwanilaisista, riippumatta heidän suhtautumisestaan siihen, tulisiko Taiwanin jonain päivänä yhdistyä Kiinan kanssa vai itsenäistyä.

Taloudellinen riippuvuus ei yksin taivuta taiwanilaisia äänestäjiä yhdistymisen puolelle. Tarvitaan ennen kaikkea pitkälle meneviä poliittisia uudistuksia Kiinassa, jotta yhteiskuntajärjestelmät olisivat enemmän toistensa kaltaisia. Tarvitaan Taipeiissa kiinalaisuutta tai kenties ”monikiinalaista identiteettiä” painottava poliittinen johto. Tarvitaan Beijingin hyväksyntä, että mille tahansa osapuolten keskenään sopimalle ratkaisulle pyydetään kansainvälisen yhteisön takuut. Lisäksi Beijingin johdon tulisi hyväksyä, että heidän ehdottamansa yhdistymismalli (”yksi maa, kaksi järjestelmää”) on sopimaton; on luotava uudenlainen konsepti. Beijingin hiljattain tekemä päätös estää hongkongilaisia toteuttamasta itsenäisesti poliittisia uudistuksia on saanut taiwanilaiset entistä vakuuttuneemmiksi siitä, että Kiinan johtajat eivät hyväksy aidosti erilaisten poliittisten järjestelmien rinnakkaiselo ”yksi maa, kaksi järjestelmää” -kehityksen puitteissa. Tarvitaan myös Taiwanin johdon hyväksyntä, että tavalla tai toisella, todennäköisesti äärimmäisessä löyhässä poliittisessa unionissa, Taiwanin kohtalo on sidoksissa Kiinaan.

Raportti päättyy jaksoon, jossa tarkastellaan Euroopan

unionin ja Kiinan tiivistyneitä suhteita Taiwaninsalmen problematiikan valossa. Kiinalaiset diplomaatit ovat maan arvovallan noustessa painostaneet entistä voimakkaammin eurooppalaisia pidättyväsyyteen Taiwaniin nähden. Raportin viimeisillä sivuilla pohditaan Suomen valintoja. Suomen tulisi pysyä kannassaan, että se vastustaa Beijingin voimatoimien käyttöä yhtä lailla kuin Taiwanin itsenäisyyden tunnustamista. Suomen poliittinen johto voisi kannustaa Kiinaa omaksumaan uuden yhdistymismallin ja Suomi voisi tarjota ulkoiset puitteet osapuolten tapaamisille. Taiwanille ei pitäisi kääntää selkää, vaan kehittää EU:n vuosi sitten hyväksymän toimintalinjan mukaisesti ei-poliittisia suhteita Suomen ja Taiwanin välillä, multilateraaliset yhteydet mukaanlukien.

Alkusanat

Ulkopoliittinen instituutti päätti syksyllä 2002, että seuraava Kiinaa käsittelevä tutkimusprojetti keskittyisi manner-Kiinan ja Taiwanin suhteisiin sekä niin sanotun Taiwanin kysymyksen vaikutukseen Euroopan unionin ja Kiinan suhteisiin. Suomessa, niin kuin yleisesti ottaen Euroopassa, ei olla tarpeeksi tiedostettu Taiwanin ratkaisemattoman tulevaisuuden vaikutusta Itä-Aasian vakauteen. Kysymys siitä, miten manner-Kiina ja Taiwan onnistuvat saamaan suhteensa molempia osapuolia tyydyttävälle pohjalle, vaikuttaa ratkaisevasti siihen, pysykö Kiina raiteillaan. Sillä taas on merkitystä myös eurooppalaisille.

Niin kauan kuin yhtäältä Beijing uhkaa Taiwania sotatoimilla ja toisaalta Yhdysvallat pitää velvollisuutenaan puolustaa Taiwania, Taiwaninsalmi pysyy potentiaalisen suurvalta-konfliktin arenana. Aseellinen yhteenotto heikentäisi ratkaisevasti Kiinan kykyä jatkaa modernisaatiopyrkimyksiään.

Tämän vuoden maaliskuun 20. päivänä pidetyt Taiwanin presidentinvaalit antoivat suuntaa seuraavalle neljälle vuodelle. Uudelleenvalintansa myötä Chen Shui-bian pysyy koko ensimmäisen presidenttikautensa päättäväisesti pitämässään kannassa, että Taiwan on itsenäinen suvereeni valtio – Kiinan tasavaltahan siirtyi Taiwanille 1949 Chiang Kai-shekin hävittyä sisällissodan. Siksi Chenin mukaan itsenäisyysjulistusta ei tarvita, vaan manner-Kiinan kanssa käytävien neuvottelujen on perustuttava kahden tasavertaisen osapuolen väliseen yhteydenpitoon. Lisäksi Taiwanin demokratiaa tulisi lujittaa kaikin mahdollisin keinoin vastapainoksi Kiinan painostukselle. Tämä linja sai Chenin vaalivoiton myötä nyt ensimmäistä kertaa taiwanilaisäänestäjien enemmistön tuen (Chen sai 50,1 % äänistä). Seuraukset ovat kauaskantoisia. Toisella puolella Taiwaninsalmea Beijing ei kuitenkaan ole luopunut yhdistymistavoitteestaan eikä oikeudestaan käyttää voimatoimia tavoitteensa saavuttamiseksi.

Tällä raportilla on kaksi tarkoitusta. Se tarjoaa yleiskatsauksen muuttuneista oloista Taiwanissa ja niiden vaikutuksesta manner-Kiinan ja Taiwanin väliseen kiistaan Taiwanin tulevasta asemasta. Lisäksi se kartoittaa EU-Kiina-suhteiden kehittymistä Taiwanin ratkaisemattoman kysymyksen valossa.

Ensimmäisissä jaksoissa nostetaan esiin Taiwanin tulevaa asemaa hallitsevan kiistan keskeisiä kysymyksiä: Miten määritellään ”yksi Kiina” ja onko yhtä Kiinaa enää edes olemassa? Mikä merkitys manner-Kiinan ja Taiwanin suhteiden kannalta on voimakkaasti kasvaneella erillisellä taiwanilaisidentiteetillä?

Seuraavaksi arvioidaan Kiinan ja Taiwanin suhteita lähi-vuosien aikana sekä pitkällä tähtäimellä. Analysoidaan, mitkä tekijät oleellisesti vaikuttavat mahdollisten kansainvälisten kriisien syntyyn Chen Shui-bianin tulevalla nelivuotiskaudella. Lisäksi hahmotellaan, millainen poliittinen integraatio voisi tulla kyseeseen tulevaisuudessa. UPI:n tutkimusprojektin yhtenä osana raportin kirjoittaja, erikoistutkija Linda Jakobson, osallistui International Crisis Groupin (ICG:n) Taiwanin kysymykseen keskittyvään hankkeeseen, erityisesti sen viimeisen, tulevaisuutta tutkivan raportin laatimiseen (*ICG Taiwan Strait Report IV: How an Ultimate Political Settlement Might Look*, Bryssel: International Crisis Group, Asia Report no. 75, 26.2.2004). Pitkän tähtäimen analyysi UPI-raportissa pohjautuu Jakobsonin ICG:n työn puitteissa käymiin keskusteluihin ja hänen tekemiinsä haastatteluihin Beijingissä, Brysselissä, Hongkongissa, Shanghaissa, Taipeissa ja Washingtonissa.

Tämän raportin viimeisessä jaksossa käsitellään tiivistyvien EU-Kiina-suhteiden kehitystä niin sanotun Taiwanin kysymyksen valossa. Viime kuukausina Euroopan unionin ja Kiinan välisiä poliittisia suhteita on hallinnut Kiinan vaatimus, että EU poistaisi Kiinaa vastaan asetetun aseidenvientikiellon. Kielto määrättiin Kiinan hallituksen kukistettua verisesti Tiananmenin demokratialiikkeen kesällä 1989. Kiellon purkamista vastustavat tahot katsovat päätöksen vaikuttavan muun muassa Taiwaninsalmen varustelukilpailuun. Jakson viimeisessä osassa otetaan esille Suomen valinnat meidän määritellesämme suhdettamme Taiwaniin.

Kartta 1

Valtaosa taiwaniilaisten esi-isistä on kotoisin Guangdongin ja Fujianin maakunnista. Taiwanissa ja näissä kahdessa manner-Kiinan eteläisessä maakunnassa puhuttavat murteet ovat hyvin samankaltaisia.

Miksi "Taiwanin kysymys" on tärkeä?

Erimielisyydet Taiwanin tulevasta asemasta muodostavat kansainvälisen kiistakysymyksen, joka pahimmassa tapauksessa johtaa aseelliseen konfliktiin Taiwaninsalmessa. Yhdistyvätkö manner-Kiina ja Taiwan niin kuin Beijing vaatii? Vai jatkuuko nykyinen tilanne, jossa Taiwan on erillään toimiva lähes itsenäinen yhteiskunta? Vai muuttuuko Taiwan peräti täysin itsenäiseksi? Nämä muodostavat yhdessä niin sanotun Taiwanin kysymyksen, jonka hallinta vaikuttaa Kiinan johdon kykyyn jatkaa menestyksekkästä talouspolitiikkaansa. Kiista Taiwanista voisi syöstä Kiinan raiteiltaan. Pahimmassa tapauksessa se johtaisi sotaan Kiinan ja Taiwania tukevan Yhdysvaltain välillä. Siksi Taiwanin kysymys ei ole ainoastaan itäaasialaisten huoli, vaan sillä on merkitystä myös Euroopan unionin kannalta.

Vaikka Kiinan kansantasavalta suhtautuu realistisesti vähäisiin mahdollisuuksiinsa toteuttaa yhdistämistavoitteensa lähivuosien aikana, se on valmis uhraamaansa vakautensa jotta yhdistymistavoite ei katoa kokonaan. Beijing pitää edelleen kiinni oikeudestaan käyttää voimatoimia Taiwania vastaan, mikäli saari julistautuu itsenäiseksi.¹ Tämä ei enää tänä päivänä välttämättä merkitse itsenäisyysjulistusta perinteisessä mielessä, sillä Taiwanin presidentti on sanonut moneen otteeseen Taiwanin olevan jo itsenäinen (ja siksi itsenäisyysjulistus on tarpeeton). On täsmällisempää todeta, että Kiina vastaisi sotatoimilla, mikäli kansainvälinen yhteisö Yhdysvaltain johdolla tunnustaisi Taiwanin itsenäisyyden tai Taiwan muuttaisi perustuslakiaan tavalla, jonka Beijing tulkitsisi Taiwanin itsenäisen aseman laillistamiseksi.

Ripeä demokratisoituminen Taiwanissa on muuttanut ratkaisevasti taiwanilaisten suhtautumista yhdistymiseen, vaikka se tapahtuisi pitkälläkin tähtäimellä. Enää ei ole voimassa

vuosikymmeniä vallinnut asetelma, jossa kummallakin puolella Taiwaninsalmea tähdättiin Kiinan yhdistymiseen, joskin eri lähtökohdista.

Vaikka suhteet manner-Kiinaan nousevat Taiwanin yhteiskuntaa repiväksi debatin aiheeksi aina vaalien alla – viimeksi maaliskuun 2004 presidentinvaalien yhteydessä – selkeä enemmistö taiwanilaisista kannattaa nykytilan, *status quon* jatkamista. Toisin sanoen Taiwan on itsenäinen yhteiskunta omine poliittisine järjestelmineen, omine armeijoineen ja omine valuuttoineen. Siltä kuitenkin puuttuu kansainvälisen yhteisön tunnustus. Yleisesti ottaen taiwanilaiset toivovat, että ratkaisut saaren tulevaisuudesta siirrettäisiin hamaan tulevaisuuteen, sillä he vastustavat yhdistymistä niin kauan kun kommunistisella puolueella on yksinvalta Kiinassa. Taiwanissa on tapana sanoa, että yhdistyminen voi tapahtua aikaisintaan siinä vaiheessa, kun manner-Kiinassa vallitsee demokratia ja yhteiskunnat molemmin puolin Taiwaninsalmea ovat toistensa kaltaisia.

Status quo pitää myös sisällään manner-Kiinan ja Taiwanin välisen tiiviin taloudellisen integraation. Yhteiskunnat ovat toisistaan riippuvaisia taloudellisesti siitä huolimatta, että osapuolet eivät ylläpidä poliittisella tasolla virallista keskusteluyhteyttä. Yli miljoona taiwanilaista asuu pysyvämmiin manner-Kiinassa. Noin 250 000 taiwanilaista on avioitunut mannerkiinalaisen kanssa. Kymmenillätuhansilla taiwanilaisilla yrityksillä on toimintaa manner-Kiinassa. Ruohonjuuritason kanssakäyminen mannerkiinalaisten ja taiwanilaisten välillä kuuluu arkipäivään, joskin viranomaiset ärhentelevät jatkuvasti toisilleen julkisissa lausunnoissa.

Mutta *status quo* ei ole staattinen tila. On kyseenalaista, voiko manner-Kiinan ja Taiwanin välisten suhteiden nykytilaa ylläpitää loputtomiin. Taiwanin poliittisten johtajien pyrkimykset korostaa saaren erillisasemaa suututtavat Kiinan johtoa. Jokaisella pienestäkin riidanaiheesta alkaneella sananvaihdolla on potentiaalia kehittyä vakavaksi kriisiksi kohtalokkaine seurauksineen. Myös jokin yllättävä tapahtuma – niin kuin keväällä 2001 sattunut amerikkalaisen tiedustelukoneen ja kiinalaisen hävittäjän yhteentörmäyksestä seurannut selkkaus – voi riistäytyä hallitsemattomaksi vastakkainasetteluksi.

Taiwanilainen yhteiskunta muuttuu; demokratisoitumisen myötä kotimaan politiikka on käynyt arvaamattomaksi.

Karismaattinen johtaja voi erityisesti vaalien alla ajaa yhteiskunnallista keskustelua suuntaan, joka venyttää Beijingin johdon kärsivällisyyden äärimmilleen. Näin kävi viimeksi syksyllä 2003, kun presidentti Chen Shui-bian ilmoitti haluavansa järjestää kansanäänestyksen uudesta perustuslaista presidentinvaalien yhteydessä. Beijing tulkitsi aikeen askeleeksi saaren itsenäisyyden lujittamiseksi ja uhkasi saarta sotatoimilla. Vastan jälkeen, kun George W. Bush oli Beijingin painostuksesta suorasukaisesti ilmoittanut vastustavansa toimia, joita voidaan tulkita pyrkimykseksi muuttaa *status quota*, Chen Shui-bian perääntyi hieman ja muutti kansanäänestyksen sananmuotoa. Perustuslain sijasta äänestäjät ottivat kantaa kysymyksiin puolustusmenojen lisäämisestä, mikäli Kiina ei poista Taiwanin suunnattuja ohjuksia, sekä Kiinan kanssa aloitettavista poliittisista neuvotteluista rauhanomaisen ratkaisun löytämiseksi.²

Yhteiskunta muuttuu myös manner-Kiinan puolella. Sitä mukaa kun manner-Kiinassa vaikuttajien ja köyhyydestä nousseiden keskituloisten ja rikkaiden kansalaisten itsetunto kohoaa menestyksellisen uudistuspolitiikan seurauksena, osa eliitistä, erityisesti armeijan piirissä, vaatii pontevammin Taiwanin kysymyksen ratkaisua. Lisäksi Beijingissä kannetaan huolta erillisen taiwanilaisidentiteetin seurauksista; nuoremalla polvella on vielä vanhempiaankin vähemmän henkisiä siteitä Kiinaan. Jo nyt on merkkejä siitä, että halu tehdä pesäero manner-Kiinaan on voimistumassa nuorempien taiwanilaisten keskuudessa.³

Lisätekijä on Kiinan kansantasavallan kasvava merkitys kansainvälisessä politiikassa ja erityisesti sen vaikutusvallan lisääntyminen suhteessa Yhdysvaltoihin ja Euroopan unioniin. Kiina pystyy painostamaan Yhdysvaltoja ja EU:a huomattavasti paremmalla menestyksellä tänä päivänä kuin kymmenen vuotta sitten, sillä sekä Washington että Bryssel pitävät hyviä suhteita Beijingiin tavoittelemisen arvoisina. Kiinasta on kasvanut Washingtonille syyskuun 11. päivän iskujen jälkeen merkittävä ”diplomaattinen kumppani”. Beijingin myötävaikutusta kaivataan, paitsi terrorismin vastaisessa sodassa, myös Pohjois-Korean ydinaseohjelman lopettamiseksi. Lisäksi Kiina on Yhdysvalloille entistä tärkeämpi kauppakumppani. Taiwanin kysymys on maiden välillä suurin kitkan aiheuttaja.

Kiina ei halua joutua sotaan Taiwaninsalmessa. Se merkitsisi

todennäköisesti sota myös Yhdysvaltoja vastaan. Sota olisi katastrofi Kiinan modernisaatiopyrkimyksille. Yhdistymistavoitteesta Kiina ei kuitenkaan tingi. Vaikka Beijing hyväksyy, ettei yhdistyminen ole mahdollista lähivuosien aikana, se ei siedä ajatusta Taiwanin lopullisesta menettämisestä. Kommunistisen puolueen legitimizeetti nojaa yli puoli vuosisataa harjoitettuun yhdistymispolitiikkaan, joka tähtää sisällissodan haavojen parantamiseen.

Vaikka ulkopuolisten näkökulmasta voi vaikuttaa epärationaaliselta nostaa Taiwanin kysymys niin korkealle, että se voisi uhata Kiinan vakautta ja taloudellista menestystä, kommunistisen puolueen johto on tehnyt Taiwanista elämän ja kuoleman kysymyksen. Taiwan liittyy oleellisesti sekä kansalliseen itsekunnioitukseen että nykyisten vallanpitäjien kykyyn pysyä vallassa. Lisäksi on huomioitava, että Taiwan sijaitsee vain parin sadan kilometrin päässä manner-Kiinasta. Yhdistymistavoite ei ole pelkästään kansallismielinen pakkomielle. Beijing ei halua joutua tilanteeseen, jossa itsenäinen Taiwan voisi luovuttaa maaperänsä vihollisen käyttöön.

Beijingin johto on viime aikoina omaksunut maltillisemmän linjan Taiwania koskeissa lausunnoissaan. Osittain tämä johtuu siitä, että se on vihdoinkin huomannut painostuksen osuvan omaan nilkkaan. Mitä enemmän manner-Kiina uhkaa taiwanilaisia, sitä yhteenhittatummaksi Taiwanin yhteiskunta muuttuu ja sitä korostetummin erillinen taiwanilaisidentiteetti esiintyy. Toinen syy pidättyväisyyteen on Beijingin näkemys, että lisääntyvä taloudellinen riippuvuus saa taiwanilaiset lopulta hyväksymään poliittisen integraation. Siksi mannerkiinalaisilla virkamiehillä on tapana toistella, että aika on manner-Kiinan puolella. Tämä saattaa olla virhe-arviointi, sillä nuorempi taiwanilainen sukupolvi on jo vieraantunut yhdistymisen ajatuksesta. Mitä tapahtuu, jos vuosien jälkeen taloudellisen integraation muututtua yhä tiiviimmäksi taiwanilaiset äänestäjät eivät ole sen valmiimpia sitomaan kohtaloansa manner-Kiinaan kuin tänä päivänä?

Kaikki riippuu siitä, miten manner-Kiinan oma yhteiskunta-kehitys jatkuu. Vaikka kiinalaiset poliittiset johtajat eivät sano sitä ääneen julkisissa puheissaan, epävirallisissa keskusteluissa monet myöntävät, että manner-Kiinan on toteutettava pitkälle meneviä poliittisia uudistuksia ennen kuin yhdistyminen voi tulla

kyseeseen. Erään mannerkiinalaisen Taiwanin kysymyksen parissa työskentelevän virkamiehen sanoin: ”Pohdimme usein yhteiskuntiemme eroavaisuuksia istunnoissamme, joissa on silloin tällöin läsnä myös maamme korkeinta johtoa. Meidän on oltava houkutteleva ja luotettava yhteistyökumppani, tiedostamme sen.”⁴ Kiinalaisen diplomaatin huomautus on sekin kuvaava: ”Meille kiinalaisille on mahdotonta ennustaa, miten Taiwanin kysymys ratkaistaan, koska olemme niin epävarmoja Kiinan tulevaisuuden suhteen.”⁵

Ei ole syytä epäillä Beijingin uhkausta voiman käytöstä, mikäli muu maailma Yhdysvaltain johdolla tunnustaisi Taiwanin itsenäiseksi maaksi, jolla olisi samat oikeudet kansainvälisissä järjestöissä kuin muilla suvereenilla valtioilla. Juuri tämä kansainvälisen yhteisön tunnustus on se, mikä Taiwanilta tänään puuttuu. Taiwan on ottanut lähes tulkoon kaikki ne askeleet, jotka se voi yksipuolisesti ottaa osoittaakseen itsenäisyytensä. Rauha säilyy tänä päivänä Taiwaninsalmessa, koska muut maat eivät tunnusta Taiwanin itsenäisyyttä.

Yhdysvallat on kongressin vuonna 1979 säätämän asetuksen mukaan sitoutunut ”suhtautumaan äärimmäisellä vakavuudella” voimankäyttöön Taiwania vastaan. George W. Bush sanoi huhtikuussa 2001, että Washington tekee mitä ikinä vaaditaan (”whatever it takes”) puolustaakseen Taiwania manner-Kiinan hyökkäykseltä. Toisaalta Yhdysvallat tekee kaikkensa välttääkseen joutumasta sotaan Kiinaa vastaan, mutta sen liikkumavara käy aina vain kapeammaksi. Kotimaan politiikka Yhdysvalloissa hankaloittaa omalta osaltaan Washingtonin Taiwanin-politiikkaa. Milloin presidenttiä syytetään kommunistijohtajien myötäilemisestä ja demokraattisen Taiwanin hylkäämisestä, milloin häntä syytetään strategisesti tärkeän Kiinan-suhteen asettamisesta vaakalaudalle pienen saaren takia.

Vaikka Euroopan unionilla ei ole sotilaallisia intressejä Taiwaninsalmessa eikä se ole sitoutunut Taiwanin puolustukseen, Taiwanin kysymys muodostaa dilemman myös EU:n johtajille. Toisaalta Kiina on myös Euroopalle yhä tärkeämpi kauppakumppani, mutta toisaalta eurooppalaiset eivät halua nähdä Beijingin käyttävän voimatoimia demokraattista Taiwania vastaan, eivätkä joutua tilanteeseen, jossa heidän on valittava puolensa, mikäli erimielisyydet Taiwaninsalmessa riistäytyvät sotilaalliseksi konfliktiksi.

KÄÄNNEKOHTIA TAIWANIN HISTORIASSA

- 1662 Kiinalaiset joukot ajavat hollantilaiset Taiwanista
- 1684 Taiwan muuttuu virallisesti osaksi Qing-keisarin hallitsemaa Kiinaa
- 1895–1945 Japani hallitsee Taiwania siirtomaana
- 1945 Japani antautuu, Taiwan siirtyy Kiinan tasavallan hallintaan
- 1949 Kiinan sisällissota päättyy Mao Zedongin ja kommunistien voittoon; Kiinan tasavalta siirtyy Chiang Kai-shekin johdolla Taiwaniin
- 1971 Taiwan menettää paikkansa YK:ssa
- 1972 Nixonin yllätysvierailu Kiinaan; päätös solmia diplomaattisuhteet Kiinan kansantasavallan kanssa on shokki Taiwanille
- 1979 Washington siirtää Kiinan-lähetystönsä Beijingiin ja Yhdysvaltain kongressi säätää Taiwanin-suhteita säätelevän asetuksen (*Taiwan Relations Act*)
- 1986 Hätätilamääräykset kumotaan Taiwanissa; demokratisoitumisprosessi kiihtyy
- 1987 Taiwanilaisten matkat manner-Kiinaan saavat Taiwanin viranomaisten siunauksen; matkailu manner-Kiinaan lähtee räjähdysmäiseen kasvuun
- 1991 Taiwan luopuu tavoitteestaan vallata takaisin manner-Kiina ja presidentti Lee Teng-hui ilmoittaa sodan Kiinaa vastaan päättyneeksi; avoimet parlamenttivaalit pidetään
- 1992 Liikkeellekannallepanon edellyttämä poikkeustila puretaan
- 1996 Ensimmäiset avoimet presidentinvaalit Taiwanissa; niitä edeltävät Kiinan ohjusharjoitukset Taiwanin edustalla; Washington siirtää lentotukialuksensa Taiwanin läheisyyteen varoitukseksi Kiinalle
- 2000 Oppositio puolueen DPP:n Chen Shui-bian voittaa presidentinvaalit
- 2004 Chen Shui-bian voittaa presidentinvaalit 0,2 prosentin marginaalilla (vajaat 30 000 ääntä); uskotaan, että tulokseen vaikutti vaalia edeltävänä päivänä sattunut ampumavälikohtaus, jossa Chen haavoittui; vaalien häviö, kansallisuuspuolueen Lien Chan vaatii, että välikohtauksen taustoja selvitetään sekä äännetään uudelleenlaskuun

Kiistakapula I: yksi Kiina

Kiinan kansantasavalta on perustamisestaan lähtien pitänyt vankasti kiinni ”yhden Kiinan” periaatteesta. Yksinkertaistaen tämä merkitsee, että maailmassa on vain yksi Kiina – se on Kiinan kansantasavalta. Ei ole kahta Kiinaa (Kiinan kansantasavalta ja Kiinan tasavalta) eikä myöskään yhtä Kiinaa ja yhtä Taiwania. Taiwan, johon Kiinan tasavalta siirtyi sen johtajan Chiang Kai-shekin hävittyä sisällissodan vuonna 1949, on Beijingin näkemyksen mukaan osa Kiinaa, virallisesti yksi maakunta.

Beijing on kieltäytynyt ja edelleen kieltäytyy neuvottelemasta Taipeiin kanssa, ellei Taiwan tunnusta ”yhden Kiinan” periaatetta, toisin sanoen julkisesti hyväksy Beijingiä Kiinan ainoana laillisena edustajana. Taiwan puolestaan ei hyväksy vaatimusta ennakkoehtona, sillä Taiwan katsoo ”yhden Kiinan” periaatteen asettavan Taiwanin alistettuun asemaan ennen kuin edes istahdetaan neuvottelupöydän ääreen. Taiwan vaatii, että osapuolet aloittavat puheyhteyden kahtena tasavertaisena osapuolena, mikä on puolestaan Beijingin näkökulmasta luopumista ”yhden Kiinan” periaatteesta.

Sitoutuminen ”yhden Kiinan” periaatteeseen toimi Kiinan sisällissodan jälkeisinä vuosikymmeninä aina 1990-luvun alkuun asti jonkinlaisena rauhan perustana Taiwaninsalmessa. Virallista rauhansopimusta ei koskaan sisällissodan jälkeen solmittu, mutta kummallakin puolella salmea tavoiteltiin yhdistymistä. Beijing toivoi alistavansa Taiwanin osaksi kansantasavaltaa, Chiang Kai-shek halusi valloittaa manner-Kiinan takaisin johtamansa kansallisuolueen (Kuomintang, KMT) hallintaan. Tästä pyrkimyksestä Taiwan luopui 1990-luvun alussa, ja siitä lähtien Taiwan on katsonut ”Kiinan tasavallan” toimivallan ulottuvan ainoastaan Taiwaniin.⁶ Beijing ei ole muuttanut kantaansa; se katsoo kansantasavallan suvereniteetin ulottuvan myös Taiwaniin.

Samanaikaisesti kun Taiwanin virallinen politiikka kypsyi luopumaan manner-Kiinan valtaamistavoitteesta, Taiwan siirtyi autoritäärisestä yksipuoluejärjestelmästä (kansallispuolue KMT ainoana puolueena) vireäksi parlamentaariseksi demokratiaksi. Tänä päivänä äänestäjillä on myös sanansa sanottavanaan saaren tulevaisuudesta. Kysymykset siitä, miten manner-Kiinan suhteita tulisi hoitaa ja miten tulisi suhtautua Beijingin vaatimukseen yhdistymisestä, nousevat vaalien alla kiihkeän debatin aiheiksi. Äänestäjien tunteisiin vedotaan mitä mielikuvituksellisimmin sanankääntein. Monen muun nuoren demokratian tavoin vaalikampanjapuheissa esiintyy hurjia ylilyöntejä.

Sotatilasta luopuminen ja demokratisoituminen eivät välittömästi johtaneet muutokseen Taiwanin ”yhden Kiinan” politiikassa. Muutokset ovat suurimmaksi osaksi tapahtuneet vaiivhkaa. Useimmiten on ensi alkuun ollut kyse uudesta tulkinnasta, jota poliittinen johto on alkanut painottaa ja joka on sitten hiljaksen muuttunut vallitsevaksi käsitykseksi. Tämä on yksi syy siihen, että esimerkiksi monelta eurooppalaiselta päätöksentekijältä on jäänyt huomaamatta, miten paljon Taiwanin kuva itsestään on muuttunut. Taiwanin erillistä, itsenäistä valtiollista asemaa korostava politiikka on edennyt hivuttautuen viimeisen kymmenen vuoden ajan.

Yhdistämistä koskeva kansallinen ohjelma (1991) on Taiwanissa virallisesti edelleen voimassa. Se näkee yhdistymisen erivaiheisena, rauhanomaisena prosessina. Demokraattisen Kiinan yhdistymisen hahmotellaan tapahtuvan vasta kaukana tulevaisuudessa

Tulkinta siitä, mitä ”yksi Kiina” todellisuudessa merkitsee, on pysynyt riidanalaisena. Vuonna 1992 Taiwan edelleen tunnusti, että on vain yksi Kiina, mutta tarkensi, että molemmiin puolin salmea vallitsee eri käsitys ”yhden Kiinan” merkityksestä. Taiwanin näkemyksen mukaan ”yhteen Kiinaan” kuuluu kaksi tasavertaista poliittista yksikköä. Osapuolten toistaiseksi ainoassa merkittävässä neuvonpidossa (Singaporessa 1992) pystyttiin kovan ponnistuksen tuloksena pääsemään yhteisymmärrykseen vain siitä, että on ”yksi Kiina”, josta kummallakin osapuolella on eri tulkinnat. Tämä pysyi molempien virallisena politiikkana uudelle vuosisadalle siirryttäessä, joskin koko 1990-luvun presidenttinä toiminut kansallispuolueen Lee Teng-hui korosti yhä määrätietoisemmin Taiwanin erillistä asemaa sekä

kummankin osapuolen tasavertaista suvereniteettia.

Vuonna 1993 taiwanilainen ministeri aiheutti kohun ilmoittamalla, että Kiinan tasavallan hallitus aikoo ajaa väliaikaista ”kahden Kiinan” politiikkaa. Samana vuonna Taiwan teki ensimmäisen epäonnistuneen yrityksensä päästä uudestaan YK:n jäseneksi ja perusteli anomuksensa sillä, että Kiinan kommunistien ja Kiinan tasavallan valta ulottuu todellisuudessa eri alueisiin, jotka muodostavat erilliset poliittiset kokonaisuudet.

Beijingin sietokyky saavutti eräänlaisen lakipisteen alkuvuonna 1995. Ensin Lee Teng-hui suhtautui pidättyväisesti Jiang Zeminin tammikuussa esittämään ”8 kohdan esitykseen”, jonka pohjalta Beijing toivoi ryhdyttävän neuvotteluihin mm. virallisten vihamielisyyksien lopettamiseksi sekä suorien yhteyksien (posti, lento, laiva) avaamiseksi. Beijingin mielestä Taiwanille ojennettiin reilusti kättä, sillä esitys sisälsi toteamuksen, ettei kiinalaisten pitäisi taistella kiinalaisia veljiään vastaan, sekä lupauksen, että Kiina on valmis keskustelemaan mistä tahansa (kunhan perustana on ”yksi Kiina”). Seuraavaksi Yhdysvaltain presidentti muutti alkuperäisen kantansa ja myönsi kongressin painostuksesta presidentti Lee Teng-huille viisumin Yhdysvaltoihin. Lee oli kutsuttu puhumaan vanhan opinahjonsa, Cornellin yliopiston valmistujaisjuhlissa.

Beijingin mielestä Leen pyrkimykset raivata Taiwanille lisää kansainvälistä tilaa oli pysäytettävä hinnalla millä hyvänsä, koska muuten Taiwanin itsenäisyys saisi vähitellen kansainvälisen yhteisön hyväksymisen. Juuri muiden maiden ja erityisesti Yhdysvaltain suhtautuminen Taiwaniin on ollut ja on edelleen keskeisellä sijalla, kun Beijing muotoilee Taiwanin-politiikkaansa.

Seurasi vuoden 1996 niin sanottu ohjuskriisi. Ennen Taiwanin presidentinvaaleja Kiinan johto määräsi ohjustenampumisharjoituksia sekä näyttäviä sotaharjoituksia Taiwanin tuntumassa osoituksena valmiudesta turvautua tarvittaessa sotilaallisiin keinoihin, mikäli Taiwan etenisi Leen itsenäisyyttä korostavalla tiellä. Yhdysvallat siirsi vastavedoksi kaksi lentotukialusta Taiwanin läheisyyteen. Vaikka vaalit pidettiin ilman välikohtausta, ohjuskriisi oli oiva muistutus Taiwaninsalmen ylisten jännitteiden voimakkuudesta.

Beijingin sietoraja ylitettiin toisen kerran kesällä 1999, kun Lee Teng-hui lausui, että Kiinan ja Taiwanin väleihin tulisi suhtautua erikoisina valtioiden välisinä suhteina. Tämä

saksalaiselle haastattelijalle annettu lausunto sai kiinalaisten lähteiden mukaan Beijingin vakuuttuneeksi siitä, että Leen ajama itsenäisyyslinja oli viemässä saarta niin kauas ”yhden Kiinan” periaatteesta, että suuntaus oli hinnalla millä hyvänsä pysäytettävä. Tämä nähdään painavimpana syynä Kiinan puoli vuotta myöhemmin julkaisemalle asiakirjalle, jonka mukaan se katsoo olevansa oikeutettu käyttämään voimatoimia, mikäli Taiwan pitkittää lopullisesti ”yhden Kiinan” periaatteen pohjalta käytävien yhdistymisneuvottelujen aloittamista.

Chen Shui-bianin voitto vuoden 2000 presidentivaaleissa oli Beijingille pettymys. On historian ironiaa, että Beijing oli pahoillaan, kun kommunistien pitkäaikainen vihollinen, kansallispuolue KMT koki tappion ja puolue siirtyi oppositioon yli 50 vuotta kestäneen vallassaolon jälkeen. Mutta kommunistisen puolueen kannalta kansallispuolue on mieluisampi vaihtoehto kuin Chenin edustama Demokraattinen edistyspuolue (englanniksi käytetään lyhennettä DPP). KMT sentään piti edelleen kiinni tavoitteestaan yhdistää jonain päivänä koko Kiina, kun taas DPP ilmoittaa peruskirjassaan tavoittelevansa Taiwanin itsenäisyyttä. Radikaaleimmat DPP-puolueen edustajat laativat ensimmäisen luonnoksen Taiwanin tasavallan itsenäisyysjulistuksesta jo vuonna 1964.

Suuri osa DPP-puolueen johtohahmoista on tosin omaksunut maltillisemmän linjan huomattuaan äänestäjien karsastavan liian jyrkkiä kannanottoja. Silti on syytä sisäistää Chen Shui-bianin ja myös DPP-puolueen poliittisen ohjelman ehdoton asennoituminen Taiwanin itsenäisyyteen: Taiwanin suvereniteetista ei neuvotella, vaan se on ehdoton. Koska Taiwan on demokratia, vain kansanäänestyksellä voidaan muuttaa *status quota*, ja DPP:n tulkitseman *status quon* mukaan Taiwan on itsenäinen suvereeni valtio. Lisäksi Taiwan ei ole osa Kiinan kansantasavaltaa, eikä Kiinan yksipuolinen tulkinta ”yhdestä Kiinasta” sekä ”yhdestä maasta, kahdesta järjestelmästä” koske millään muotoa Taiwania.

Jos ei Lee Teng-hui olisi presidenttinä ollessaan jo lukuisia kertoja puhunut Taiwanista itsenäisenä suvereenina valtiona, Chen Shui-bianin voitolla keväällä 2000 olisi todennäköisesti ollut huomattavasti dramaattisempi vaikutus Beijingissä. Mutta Kiina koki taiwanilaista erillistä identiteettiä korostavan Leen siinä määrin vastenmieliseksi, että Leen poistuminen presidentinlinnasta oli jonkinlainen helpotus. Beijingille oli myös tärkeää,

että Chen piti toukokuussa 2000 sovittelevan virkaanastujaispuheen, jossa hän lupasi olla virkakaudellaan julistamatta itsenäisyyttä, muuttamatta saaren nimeä ja järjestämättä itsenäisyyskysymyksestä kansanäänestystä.

Taiwanin yhteiskunta on uudelle vuosisadalle siirryttäessä kauttaaltaan alkanut kyseenalaistaa yhdistymisen manner-Kiinan kanssa, ainakin niin kauan kun kommunistinen puolue on vallassa. Kaikki tärkeimmät puolueet toteavat, että yhdistyminen voi tapahtua aikaisintaan silloin, kun manner-Kiinassa vallitsee demokratia. Tänä päivänä Taiwanin mieltäminen jo itsenäiseksi valtioksi ei ole enää vain ääriyhtymien kanta, vaan myös valtavirtaa edustavien näkemys. Merkittävää on myös, että kansallispuolue KMT:n virallinen kanta itsenäisyyskysymykseen muuttui vuoden 2004 presidentinvaalien alla. Vuosikautia KMT on ollut yhtenäisyyttä tavoitteleva puolue, joka ehdottomasti vastustaa itsenäisyyttä; vaalikampanjan aikana puolue perääntyi ja hyväksyi yhtenä vaihtoehtona mahdollisuuden, että taiwanilaiset tulevaisuudessa hylkäävät yhdistymistavoitteen ja valitsevat itsenäisyyden.

Yhteenvetona todettakoon, että kymmenessä vuodessa tilanne Taiwaninsalmessa on muuttunut ratkaisevasti. Taiwanin virallinen politiikka ei tänä päivänä katso Taiwanin välttämättä olevan osa Kiinaa eikä pidä manner-Kiinan ja Taiwanin yhdistymistä itsestäänselvyytenä. Beijing sen sijaan ei ole luopunut ehdottomasta tavoitteestaan, manner-Kiinan ja Taiwanin yhdistämisestä. Beijing vaatii, että muut maat, joista valtaosa ylläpitää diplomaattisia suhteita Kiinan kansantasavaltaan, julkisesti toistavat säännöllisin väliajoin kannattavansa ”yhden Kiinan” periaatetta. Siitä on tullut mannerkiinalaisille jonkinlainen mantra; ranskalainen Kiinan-tutkija Jean-Pierre Cabestan sanoo sitä diplomaattiseksi fiktioksi.⁷ Vallitsevien olosuhteiden kanssa ”yhden Kiinan” periaatteella ei ole paljon tekemistä. Taiwan on monessa suhteessa tänä päivänä erillinen kiinalainen yhteiskunta tai sitten yksinkertaisesti taiwanilainen yhteiskunta.

Kiistakapula II: taiwanilainen identiteetti

Vaikka kaikkien taiwanilaisten (paitsi saaren alkuperäisväestön) juuret ovat manner-Kiinassa, ja taiwanilaiset ovat etnisesti ja kielellisesti kiinalaisia, poliittiset tapahtumat jakoivat 1940-luvulla Taiwanin väestön kahtia. Sisällissodan aikana 1940-luvulla Taiwaniin siirtyneet erotetaan ”mannermaalaisina”. Muuta väestöä, joiden esi-isät tulivat salmen yli aikaisempien vuosisatojen saatossa, sanotaan ”taiwanilaisiksi”.⁸ Luonnollisesti tuoreimpina tulokkaina mannermaalaisilla on voimakkaammat siteet Kiinaan kuin ”taiwanilaisilla”. Taiwanilaisten kulttuurihistoriaa pohtiessa on myös huomioitava, että Taiwan oli Japanin siirtomaa 1910–1945.

Erillinen taiwanilaisidentiteetti on pikkuhiljaa syntynyt kiinalaisen identiteetin rinnalle ennen kaikkea ”taiwanilaisten” keskuudessa; joidenkin kohdalla se on jopa korvannut kiinalaisen identiteetin. Tutkijoiden keskuudessa toiset näkevät erillisen identiteetin voimistumisen eräänlaisena suojautumismekanismina kommunistisen puolueen yksipuoluejärjestelmää vastaan eikä välttämättä sen syvällisempänä ilmiönä. Ollaan taiwanilaisia, koska tällä hetkellä kiinalaiseksi tunnustautuminen voisi merkitä autoritäärisen johdon alaisuudessa elämistä. Pitkäaikainen dissidentti, sittemmin Chen Shui-bianin turvallisuusneuvoston jäseneksi nimitetty Antonio Chiang on sitä mieltä, että ”kun me sanomme haluavamme suojata erillistä identiteettiämme, tarkoitamme todellisuudessa, että meidän on varjeltava demokraatiaamme”.⁹ Tämän näkemyksen mukaan, mikäli manner-Kiinassa vallitsisi samanlainen poliittinen järjestelmä kuin Taiwanissa, taiwanilainen omaleimaisuus voitaisiin rinnastaa manner-Kiinan paikalliskulttuurien erityispiirteisiin. Toiset taas katsovat, että taiwanilainen väestö läpikäy kaiken aikaa identiteettimurrosta, jolla on kauaskantoisia seurauksia.

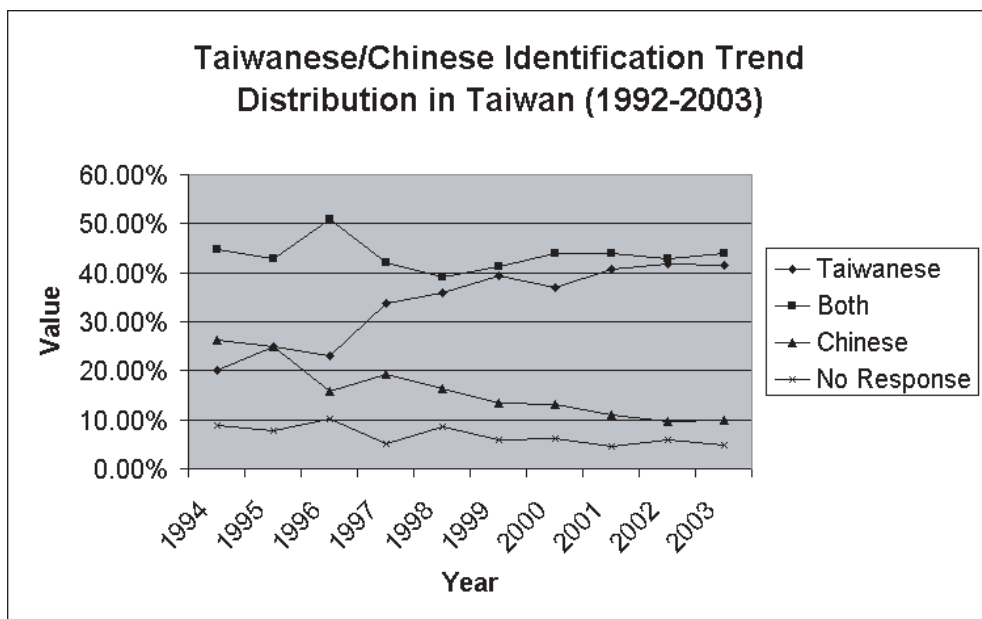
Kaksi eri suunnilta tulevaa poliittista voimaa ohjaa taiwanilaisen identiteetin kehitystä samaan suuntaan. Yhtäältä Taiwanin presidentti on viimeiset kymmenen vuotta määrätietoisesti korostanut Taiwanin erillistä asemaa ja taiwanilaisten omaa, Kiinasta erillään olevaa identiteettiä. Toisaalta Kiinan kansantasavallan johto on uhkailullaan saanut taiwanilaiset kokemaan yhteenkuuluvuutta ja hitsautumaan yhteen Kiinasta erillisenä yhteiskuntana.

Mitä tahansa kehitystä Taiwanissa tarkasteleekaan, on otettava ”Kiina-tekijä” huomioon. Taiwanilaisen identiteetin nousu on kulkenut käsi kädessä Taiwanin demokratisoitumisen kanssa, mutta myös rinta rinnan manner-Kiinan avautumisen kanssa. Kiinan avautumisprosessi on johtanut Kiinan arvonnousuun kansainvälisellä arenalla, minkä seurauksena muut maat ovat alkaneet huomioida Beijingin vaatimuksia eri valossa kuin aikaisemmin. Toisaalta demokratisoitumisprosessi Taiwanissa on merkinnyt, että Taiwan huomioidaan erityisesti länsimaissa esimerkkinä parlamentaarisen demokratian synnystä Aasiassa. Tämä takaa ainakin sen, ettei Yhdysvallat voi kääntää Taiwanille selkäänsä.

Prosessit ovat edenneet ripeästi. Siirryttyään Taiwaniin kansallispuolueen virkamiehet syrjäyttivät japanilaisten alaisuuteen muodostuneen pienen taiwanilaisen eliitin ja dominoivat hallintokoneistoa ja kulttuurielämää vuosikymmenien ajan. ”Mannermaalaiset” olivat hallitsijoita, ”taiwanilaiset” sorrettuja alamaisia. Mandariinikiina määrättiin Taiwanin viralliseksi kieleksi, ja ainoastaan sitä käytettiin kouluissa. ”Taiwanilaiset” olivat tottuneita puhumaan keskenään äidinkieltään, *minnanin* murretta ja virallisissa yhteyksissä japania. Kalligrafian ja perinteisen tussimaalauksen opetusta tuettiin valtion kassasta, samoin kiinalaista oopperaa ja kansantaidetta. ”Taiwanilaiset” tuli muuntaa takaisin ”kiinalaisiksi” Japanin siirtomaavuosien jälkeen. Erityisen tärkeätä oli iskostaa ”taiwanilaisiin” yhdistymistavoitteen keskeisyys.

Yksinvaltaa vuosikymmeniä pitänyt kansallispuolue KMT alkoi 1980-luvulla demokratisoitumisprosessin edetessä hyväksyä lisää ”taiwanilaisia” riveihinsä. Taiwanin yhteiskunnan vapautuessa ja sananvapauden kasvaessa ”taiwanilaiset” alkoivat korostaa omaa kulttuuritaustaansa, jossa sekoittuu aineksia kiinalaisesta, taiwanilaisesta, japanilaisesta, eurooppalaisesta ja amerikka-

laisesta kulttuurista ja elämänkatsomuksesta. Ensimmäinen taiwanilaissyntyinen kansallispuolueen johtaja ja myös ensimmäinen taiwanilaissyntyinen Taiwanin presidentti (1988–2000) Lee Teng-hui otti asiakseen korostaa taiwanilaista omaileimaisuutta. Hänen aloitteestaan tuli 1990-luvulla muotiin sanonta ”uusi taiwanilainen”, jolla pyrittiin häivyttämään kuilua ”taiwanilaisten” ja ”mannermaalaisten” välillä. Omien juurten etsiskely kehittyi omaksi taiteenlajikseen kirjallisuudessa, teatterissa, historiankirjoituksessa jne. Kun Taiwanissa koulu-
laisille vielä viisitoista vuotta sitten teroitettiin, että he ovat kiinalaisia, ja heille opetettiin ensisijaisesti Kiinan historiaa ja maantietoa, tänä päivänä heille tarjotaan taiwanilaista historiaa ja maantietoa sekä painotetaan taiwanilaista identiteettiä.

Hiljakseen taiwanilaiset alkoivat suhtautua varauksellisesti yhdistymistavoitteeseen tai sitten he uskalsivat vain yhä avoimemmin näyttää jo pitempään kytenyttä epäilystään. Radikaaleimmat alkoivat ajaa itsenäistä Taiwanin tasavaltaa.

Taulukko 1

Taiwanilaisille on viimeiset 13 vuotta esitetty kysymys, koetko olevasi kiinalainen, taiwanilainen vai sekä kiinalainen että taiwanilainen. Runsaat 40 % taiwanilaisista pitää tätä nykyä itseään vain taiwanilaisena. (Lähde: <<http://www2.nccu.edu.tw/~s00/eng/data/image002.gif>>.)

Taiwan on tänä päivänä mielipidetiedustelujen ja sosiaali-antropologisen tutkimuksen luvattu maa. Jatkuvasti pyritään selvittämään muutoksia kansalaisten asenteissa. Tutkimusten tulokset ovat mielenkiintoisia, mutta on syytä varoa tekemästä pitkälle meneviä johtopäätöksiä niiden perusteella. Taiwan on käymistilassa. On luonnollista, että ihmisten näkemykset läpikäyvät omaa myllerrystään nuoressa demokratiassa.

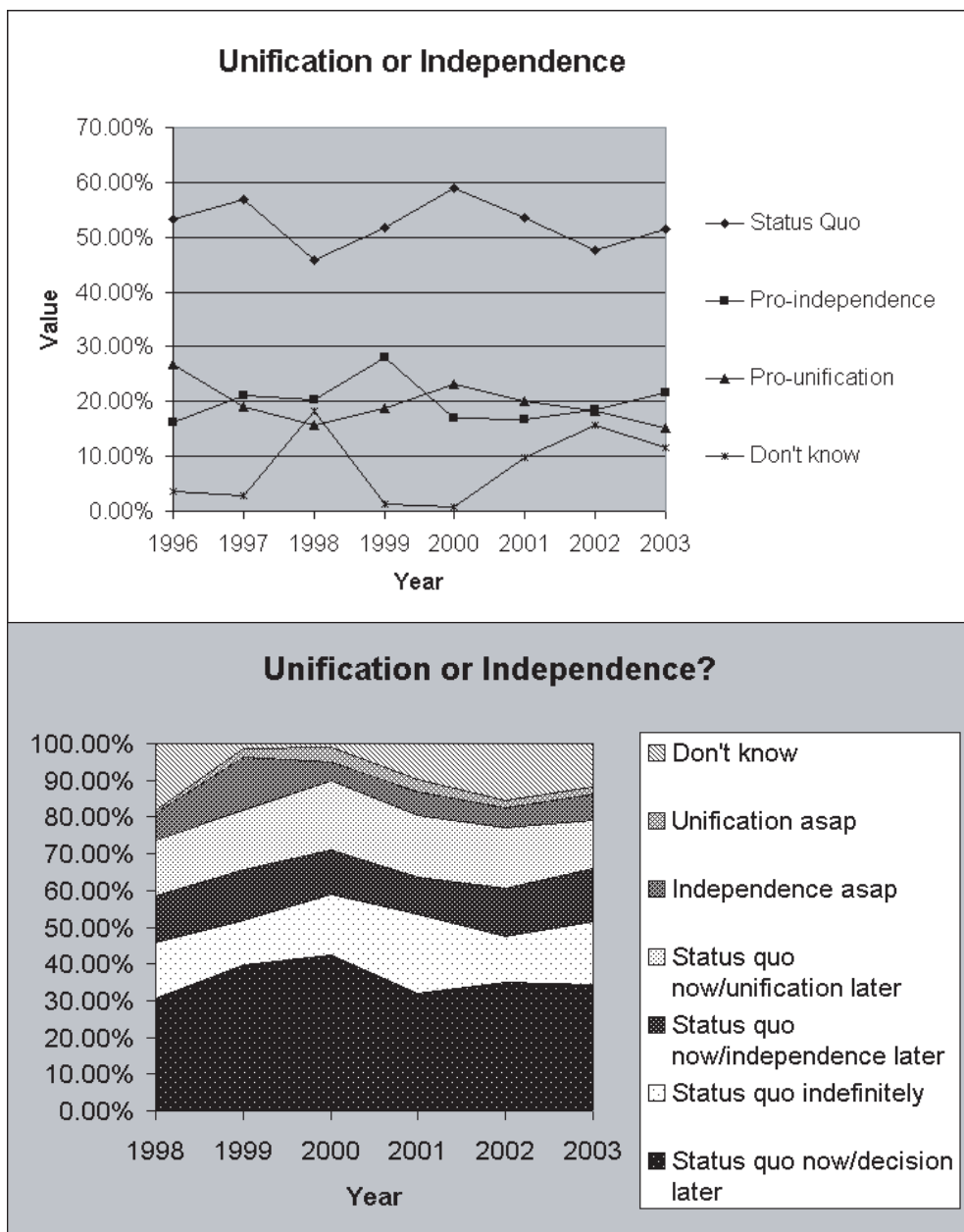
Suurin osa mielipidekyselyistä sijoittuu kahteen kategoriaan: yhtäältä selvitetään henkilön identiteettiä ja toisaalta suhtautumista yhdistymiseen ja Taiwanin tulevaan asemaan. Ainoa jo yli kymmenen vuotta lähes samana pysynyt kanta on suhtautuminen nykytilaan. Valtaosa taiwanilaisista haluaa *status quon* jatkuvan, toisin sanoen selkeä enemmistö ei toivo, että tehdään saaren tulevaisuutta koskevia päätöksiä lähitulevaisuudessa.

Kun tutkii mielipidetiedusteluja tarkemmin käy ilmi, että tänä päivänä osa taiwanilaisista ei toivo saaren koskaan yhdistyvän manner-Kiinan kanssa; tästä ryhmästä osa toivoo nykytilan jatkuvan ikuisesti ja osa haluaa nähdä Taiwanin itsenäisenä, kansainvälisen yhteisön hyväksymänä jäsenenä. Osa taiwanilaisista puoltaa yhdistymistä koskevan päätöksen siirtämistä hamaan tulevaisuuteen, ja vain vähemmistö kannattaa periaatteessa yhdistämistavoitteen toteuttamista lähivuosina (ks. taulukot 2 ja 3).¹⁰

Taipeissa Chengchi-yliopisto on tehnyt viimeiset yksitoista vuotta säännöllisesti tutkimusta siitä, kokeeko Taiwanissa asuva kansalainen itsensä vain kiinalaiseksi, vain taiwanilaiseksi vai sekä taiwanilaiseksi että kiinalaiseksi. Enää 7,7 prosenttia Taiwanin asukkaista pitää itseään vain kiinalaisena. Joulukuussa 2003 tehdyn tiedustelun mukaan 43,2 prosenttia katsoi olevansa sekä taiwanilainen että kiinalainen. Lähes yhtä suuri määrä (42,9 %) sanoi olevansa vain taiwanilainen. Juuri tässä ryhmässä on kymmenessä vuodessa tapahtunut suurin muutos: vuonna 1992 vain 17 prosenttia sanoi olevansa vain taiwanilainen.

Molemminpuolista asenteellisuutta

Taiwanilaiset pääsivät sankoin joukoin tutustumaan Deng Xiaopingin alullepanemien uudistusten seurauksiin manner-Kiinassa monia muita ulkopuolisia myöhemmin, vasta vuoden

Taulukko 2 ja taulukko 3:

Tulisiko Taiwanin yhdistyä Kiinan kanssa vai tulisiko Taiwanin itsenäistyä? Runsaat 80 % taiwanilaisista toivoo nykytilan jatkuvan riippumatta siitä, mitä lopullista ratkaisua he kannattavat. Itsenäisyyttä kannattaa noin joka viides taiwanilainen (4,5 % haluaa itsenäisyyden toteutuvan mahdollisimman pian, 15,2 % myöhemmin). (Lähde: <<http://www.mac.gov.tw/english/english/pos/9105/po9104e.htm>>.)

1987 jälkeen, kun Taiwanin hallitus lievensi mannermaata koskevaa matkustuskieltoa. Samalla kiihtyi epäsuora kauppa manner-Kiinan ja Taiwanin välillä. Vielä 1980-luvun puolivälissä se oli olematonta; tänä päivänä manner-Kiina on Taiwanin merkittävin vientimarkkina-alue (se ohitti USA:n 2002) ja taiwanilaisten Kiinan-sijoitusten arvon arvioidaan olevan 100 miljardin dollarin luokkaa.

Taiwanilaisten merkitystä manner-Kiinan taloudellisen kehityksen vauhdittajina ei voi korostaa tarpeeksi. Paitsi sijoittajina, taiwanilaiset ovat olleet tärkeitä, sillä moni heistä on lisäksi lahjoittanut kotiseudullaan varoja koulun tai terveysaseman rakennuttamiseen sekä toiminut tiedonvälittäjänä. Taiwanilaisten vierailujen myötä mannerkiinalaisten tietoon on levinnyt yksityiskohtia taiwanilaisten elintasosta ja poliittisen järjestelmän muuttumisesta. Samaa kieltä puhuvina ja yhteisiä kulttuurisiteitä omaavina mannerkiinalaisten on ollut helppo omaksua taiwanilaisilta tietoa länsimaisesta johtamistaidosta ja ylipäänsä kanssakäymisestä länsimaalaisten kanssa.

Taiwanin ”mannermaalaiset” ja heidän jälkeläisensä lähtivät 1980-luvun lopulla ensimmäisinä sukuloimaan kotiseuduilleen. Vähitellen muidenkin taiwanilaisten kiinnostus heräsi, ja 1990-luvun puoliväliin mennessä manner-Kiinassa oli käynyt useita miljoonia taiwanilaisia.¹¹ Toisaalta vain pieni etuoikeutettu ryhmä mannerkiinalaisia on päässyt Taiwaniin, sillä Taipei suhtautuu edelleen epäilevästi manner-Kiinasta tuleviin matkailijoihin; pelätään vakoilijoita ja Beijingin viranomaisten mahdollisesti lähettämiä sabotoijia. Vuonna 2002 kirjattiin manner-Kiinassa lähes 3,5 miljoonaa taiwanilaisten käyntiä; Taiwanissa vieraili vain runsaat 120 000 mannerkiinalaista. He olivat enimmäkseen eri alojen tutkijoita, lääkäreitä, journalisteja, urheilijoita ja taiteilijoita.

Yksityisissä keskusteluissa mannerkiinalaisten kaupunkilaisten kanssa 1980-luvulla ja 1990-luvun alkupuoliskolla kävi usein ilmi, että mannerkiinalaiset katsoivat kateellisen haikeana salmen yli Taiwaniin. Ennen kaikkea Taiwanin vauraus teki heihin vaikutuksen. Elintason noustessa manner-Kiinassa asenteet ovat muuttuneet, eivätkä ihmiset enää spontaanisti surkuttele mannermaan köyhyyttä. Kansallismielinen vire on kasvanut erityisesti paremmin toimeentulevien mannerkiinalaisten

keskuudessa. Puheet erillisestä taiwanilaisidentiteetistä tyrmätään taiwanilaisten propagandaksi. Näissä piireissä nähdään itsestäänselvyytenä Taiwanin itsenäistymisen estäminen.

Taiwanissa puolestaan uteliaisuus manner-Kiinaa kohtaan on hiljaksen laantunut. Vaikka taloudellinen integraatio on kehittynyt vauhdilla ja taiwanilaiset yritykset sijoittavat yhä enemmän Kiinaan, niin ”mannermaalaiset” kuin ”taiwanilaisetkin” edelleen karsastavat manner-Kiinassa vallitsevaa poliittista järjestelmää. Kun keskustelelee kenen tahansa taiwanilaisen kanssa mahdollisesta poliittisesta integraatiosta, tällä on tapana ottaa puheeksi ihmisoikeuksien räikeät loukkaukset kansantasavallassa ja oikeusvaltion periaatteiden puuttuminen. Usein mainitaan Kiinan kommunistisen puolueen johdon päätös kukistaa väkivalloin demokratialiike Beijingissä 1989, jatkuvat demokratia-aktivistien pidätykset sekä uutiset taiwanilaisiin kohdistuneista henkirikoksista, erityisesti 24 taiwanilaisturistin surmaaminen Hangzhoun lähellä vuonna 1994.

Huolimatta taiwanilaisten ja mannerkiinalaisten huimasti lisääntyneestä kanssakäymisestä vuosikymmeniä kestänyt propagandasota on vaikuttanut tavallisten ihmisten asenteisiin puolin ja toisin. Puhuessaan Taiwanin kysymykseen vaikuttavista tekijöistä mannerkiinalaiset herkästi keskittyvät Yhdysvaltain rooliin ja vaikutusvaltaan. Kansantasavallan asukkailla ei ole kokemusta kansanvallasta, minkä vuoksi myös kouluja käyneillä ihmisillä manner-Kiinassa on taipumusta nähdä Taiwanin ratkaisematon tulevaisuus pelkästään Beijingin ja Washingtonin välisenä arvovaltakiistana. Äänestäjien mukaantuloa yhtälön osaksi ei oteta lukuun.

Mannerkiinalaisten on lähes mahdotonta sisäistää, että on syntynyt erillinen taiwanilainen identiteetti. Mannerkiinalaisille on pienestä pitäen teroitettu Kiinan pitkään historiaan perustuvaa pyhää oppia: yhtenäisenä Kiina on vahva, hajanaisena heikko. Kun huomioi, että taiwanilaiset vielä viisitoista vuotta sitten oppivat saman asian, on helpompi ymmärtää niitä kannanottoja, joiden mukaan muutos Taiwanissa ei välttämättä ole pysyvää. On mahdollista, että taiwanilaiset saataisiin kokemaan vahvempaa yhteenkuuluvuutta kiinalaisten kanssa, mikäli manner-Kiinan poliittinen järjestelmä muuttuisi ja Taiwanissa olisi kiinalaista kulttuuria painottava johto.

Taiwanilaiset ovat myös vuosikymmenet kuunnelleet

väritynyttä propagandaa ”kommunistibandiiteista”, mikä puolestaan heijastuu heidän asenteisiinsa Kiinaa kohtaan. Lisäksi Kiinan jatkuvat uhkailut voiman käytöstä uppiniskaisia taiwanilaisia vastaan on saanut taiwanilaiset hitsautumaan kansakuntana entistä tiiviimmin yhteen. Yhtä lailla Kiinan viranomaisten yritykset puuttua taiwanilaisten ja muiden maiden edustajien väliseen kanssakäymiseen herättävät jatkuvasti pahennusta taiwanilaisten keskuudessa.

Vakavimmat tavallisen ihmisen perusturvaan vastaan kohdistuneet loukkaukset Beijingin taholta ovat liittyneet kriisitilanteisiin. Kun voimakas maanjäristys oli surmannut satoja ihmisiä Taiwanissa vuonna 1999, Beijing ei ensi alkuun päästänyt kansainvälisen avustusjärjestöjen edustajia Taiwaniin vaatien näiden anovan ensin lupaa keskushallinnolta, toisin sanoen Beijingissä toimivilta asianomaisilta viranomaisilta. Tässä yhteydessä Kiinan Punaisen ristin edustajan kerrotaan todenneen: ”eihän kenenkään mieleen tulisi antaa lapsille karamellejä kysymättä ensin lupaa lapsen vanhemmilta.”¹²

Beijingin käytös sars-epidemian aikana keväällä 2003 herätti myös laajaa paheksuntaa Taiwanissa. Beijingin painostuksen vuoksi Maailman terveysjärjestö WHO ei heti lähettänyt edustajiaan Taiwaniin huolimatta taiwanilaisen lääkäriiliiton ja muiden terveysviranomaisten pyynnöstä. Kun WHO:n edustajat vihdoin pääsivät Taiwaniin, sars oli päässyt leviämään. Muutamia kuukausia myöhemmin Taiwan pyrki Genevessä päämajansa pitävän Maailman terveysjärjestön yleiskokouksen (WHA) tarkkailijajäseneksi. Taiwanin ehdotuksen mukaan sitä ei olisi kutsuttu valtioksi vaan ”terveysyksiköksi” (*health entity*). Kiina onnistui kuitenkin estämään Taiwanin pääsyn tarkkailijaksi. Kun taiwanilainen televisiotoimittaja kysyi yleiskokouksesta poistuvalta Kiinan edustajalta äänestyksen kulusta, tämä tokaisi suorassa lähetyksessä: ”Kukapa välittäisi Taiwanista!” Tähän lausahdukseen sekä Kiinan toimiin sars-kriisin aikana viitattiin edelleen talvella 2004, kun taiwanilaiset pohtivat suhteitaan manner-Kiinaan.

Taiwanilaisten kokema mielipaha, kun muut kohtelevat Taiwania kansainvälisenä hylkiönä, selittää osittain Chen Shui-bianin suosiota. Myös lukuisat taiwanilaiset, jotka eivät kannata itsenäisyyttä, toivovat Taiwanin saavan arvonantoa kansainvälisellä arenalla; Chen koetaan johtajaksi, joka pyrkii joka

käänteessä varmistamaan Taiwanille sille kuuluvan kunnioituksen. Esimerkiksi Chenin käytös vierailulla New Yorkissa ja Panamassa, joissa tämä kestitti Yhdysvaltain kongressin edustajia, antoi lausuntoja kansainväliselle lehdistölle ja jopa vääntäytyi yhteiseen kuvaan ulkoministeri Colin Powellin kanssa, näkyi selkeänä suosion nousuna mielipidetutkimuksissa.¹³

Kiinan presidentti Hu Jintao on todennut, että Kiinan on vedottava taiwanilaisten ihmisten sydämiin, jotta yhdistymistavoite voisi toteutua. Mikäli Beijingin korkein johto haluaa todellisuudessa voittaa tavalliset taiwanilaiset puolelleen, sen on määrättävä perusteellinen muutos mannerkiinalaisten viranomaisten käytökseen. Politikoimalla ihmisten terveyteen liittyvillä asioilla Beijingin edustajat loitontavat vain entistä suuremman osan Taiwanin väestöstä.

Lähitulevaisuuden näkymät

Dramaattiset uutiset presidentti Chen Shui-bianiin kohdistuneesta ampumavälikohtauksesta päivää ennen 20.3.2004 pidettyjä presidentinvaaleja sekä opposition syytökset Chenin niukan vaalivoiton jälkeen veivät huomion kaikkein merkittävimmältä asialta: Neljässä vuodessa Chen kasvatti kannatustaan 39,3 prosentista 50,1 prosenttiin. Äänissä se merkitsi hänen saaneen lisää ääniä noin 1,5 miljoonalta ihmiseltä. Voidaan katsoa tapahtuneen huomattava lisäys niiden taiwanilaisten määrässä, jotka yhtyvät Chenin näkemykseen Taiwanista itsenäisenä suvereenina valtiona ja sen asemasta tasavertaisena osapuolena Beijingin rinnalla. Beijingin näkökulmasta vaalitulos antoi ensimmäistä kertaa osviittaa siitä, ettei yhdistyminen ole taiwanilaisten äänestäjien enemmistölle itsestäänselvä tai edes tavoittelemisen arvoinen päämäärä.

Taiwanin yhteiskunta on jyrkästi jakaantunut. Chen Shui-bianin uudelleenvalinta vajaan 30 000 äänen enemmistön turvin sai taiwanilaisten tunteet kuohuksiin.¹⁴ Eräät tarkkailijat ovat verranneet tilannetta Taiwanissa George W. Bushin vaalivoittoon Yhdysvalloissa vuonna 2000, sillä erotuksella, että demokraattiset menettelytavat eivät ole yhtä vankasti juurtuneita Taiwanissa kuin Yhdysvalloissa.¹⁵ Tosin Yhdysvalloissa alle 50 prosenttia äänestäjiä käyttää äänioikeuttaan, kun Taiwanin presidentinvaaleissa äänestysprosentti oli kunnioitettavat 80,28. Yhtäältä Taiwanin yhteiskunnan selviytyminen tunteita raastavista vaaleista on nähty osoituksena demokratian kestävydestä. Toisaalta tyhjien äänten suuri määrä osoittaa, että osa äänestäjistä on kyllästynyt kummankin pääpuolueen, demokraattisen edistyspuolueen, DPP:n, ja kansallisuuspuolueen, KMT:n, toisiinsa kohdistuviin syytöksiin sekä yleiseen poliittisen elämän korruptoituneisuuteen.¹⁶ Huolestuttavaa on, että arvostetun politiikan tutkijan hiljattain tekemän tutkimuksen mukaan alle

50 prosenttia taiwanilaisista katsoo demokratian olevan paras hallitusmuoto tilanteessa kuin tilanteessa.¹⁷

Presidentinvaalien tulos oli pettymys Beijingille. Kiinan näkökulmasta Chen Shui-bianin vastustaja, kansallispuolueen Lien Chan olisi ollut toivotumpi vaihtoehto. Beijing arvioi Lienin johtajaksi, joka ei olisi pyrkinyt viemään Taiwania pidemmälle itsenäisyyden tiellä kuin mitä se on jo edennyt.

Todellisuudessa ero Chenin ja Lianin suhtautumisessa mahdollisesti tulevaisuudessa toteutettavaan poliittiseen integraatioon on pieni. Kansallispuolue muutti vaalikampanjan aikana Lienin johdolla useamman kerran kantaansa merkittävässä poliittisessa kysymyksessä huomattuaan mielipidetutkimusten perusteella äänestäjien puoltavan Chenin näkemyksiä. Tärkein linjanmuutos koski Taiwanin mahdollista itsenäistymistä. Kansallispuolue ei enää pidä itsenäisyyttä poissuljettuna vaihtoehtona, niin kuin se on vuosikymmeniä tehnyt. Kiinalle linjanmuutos oli isku, sillä kansallispuolue on Beijingissä koettu mahdolliseksi yhteistyökumppaniksi juuri sen vuoksi, että se ei ole aikaisemmin hyväksynyt itsenäisyyttä edes optiona. Toisekseen Lien totesi joulukuussa 2003, että kummallakin puolella Taiwaninsalmea voidaan katsoa olevan yksi maa – Chenin lausuttua tämän ääneen ensimmäisen kerran Lien hyökkäsi presidenttiä vastaan syyttäen tätä rauhan vaarantamisesta. Lisäksi kansallispuolue ei enää vastusta kansanäänestyksiä niin kuin se alunperin teki, vaan puolueen aloitteesta järjestetään kansanäänestys tämän vuoden lopussa.¹⁸

Vaikka Lien olisi valittu presidentiksi, hänellä ei olisi ollut todellisia mahdollisuuksia tehdä kovin pitkälle meneviä myönnytyksiä Kiinan kanssa käytävien poliittisten neuvottelujen aloittamiseksi. Lienin olisi syytetty maanpetturuudesta, mikäli hän olisi suostunut Beijingin vaatimukseen, että neuvottelujen aloittaminen edellyttää ”yhden Kiinan” tunnustamista. Vaalitulosta analysoidessa on syytä huomioida, että Lien ei ole näkemyksellisen tai karismaattisen johtajan maineessa – pikemminkin päinvastoin. Ehdokkaan persoonallisuus on aina tärkeä presidentinvaaleissa. Lien jäi kolmanneksi vuoden 2000 presidentinvaaleissa häviten Chenille ja James Soongille, joka oli Lienin varapresidenttiehdokas 2004. Vuoden 2004 vaalitulokset merkitsevät, että Lien joutuu luopumaan KMT:n puheenjohtajuudesta. Puolueen johtoon nousevat nuoremmat ja

suositummat poliitikot, Taipeiin pormestari Ma Ying-jeou ja parlamentin puhemies Wang Jing-pyng.

Beijingin horisontista katsottuna vaalien ainoa valopilkku oli Chenin ajaman kansanäänestyksen tuloksen mitätöiminen. Vaadittavat 50 prosenttia vaaleissa äänestäneistä ei vastannut kansanäänestyksen kahteen kysymykseen, joissa tiedusteltiin kantaa puolustusmenojen lisäämiseen ja Kiinan kanssa käytävien neuvottelujen aloittamiseen. Oppositio oli pyytänyt kannattajaan boikotoimaan kansanäänestystä, ja on ilmeistä, että Lienin äänestäneet noudattivat kehotusta. Sen lisäksi osa Chenin äänestäjistä jätti osallistumatta kansanäänestykseen, mikä on puolestaan asiantuntijoiden keskuudessa tulkittu osoituksesta keskittien äänestäjien kypsästä harkintakyvystä. Vaikka Chen katsottiin mieluisammaksi presidentiksi kuin Lien, Chen ei saanut enemmistöltä avointa valtakirjaa järjestää Beijingiä suunnattomasti ärsyttäviä kansanäänestyksiä.¹⁹

Eräät ulkomaiset tarkkailijat katsovat manner-Kiinan ja Taiwanin suhteiden siirtyneen Chenin uudelleenalinnan myötä aikakauteen, joka on mahdollisesti vaarallinen, mutta joka tapauksessa aikaisempaa jännittyneempi.²⁰ Vaalituloksen ei kuitenkaan odoteta välittömästi muuttavan ratkaisevasti tilannetta Taiwaninsalmessa. Chen Shui-bianin uskotaan tiedostavan taiwanilaisen yhteiskunnan eheyden tärkeys ja huomioivan, että tutkimusten mukaan 80 prosenttia kansalaisista suosii nykytilan säilyttämistä. Hänen oletetaan pitävän manner-Kiinaan nähden maltillisen virkaanastujaispuheen 20.5.2004 samaan tapaan kuin astuessaan virkaan neljä vuotta sitten. On odotetavissa, että Chen muun muassa toistaa vaalia edeltävän ehdotuksensa ”rauhan ja vakauden rakennelmasta”, joka loisi pohjan Beijingin ja Taipeiin välisille poliittisille neuvotteluille. Myös mannerkiinalaiset edustajat ovat epävirallisissa keskusteluissa antaneet ymmärtää, että Beijingin on tarkoitus tehdä merkittävä aloite neuvottelujen käynnistämiseksi joitakin kuukausia Taiwanin presidentinvaalien jälkeen.²¹

Talouselämän edustajat kummallakin puolella salmea toivovat osapuolten sopivan suorien yhteyksien aloittamisesta. Mutta näidenkin neuvottelujen aloittaminen vaatisi poliittisen ilmapiirin parantumista Beijingin ja Taiwanin poliittisten johtajien välillä. Niin kauan kun Beijing suhtautuu epäluuloisesti Chenin aikeisiin, suorien yhteyksien aikaansaaminen vaikuttaa

epätodennäköiseltä. Joka tapauksessa viime vuosina voimakkaasti tiivistynyt taloudellinen integraatio jatkunee.

Suurin epävarmuustekijä, joka saattaa kiristää tuntuvasti tilannetta Taiwaninsalmissa, on Chenin suunnitelma järjestää uudesta perustuslaista kansanäänestys vuonna 2006. Chenin kaavailuissa uusi perustuslaki astuisi voimaan 2008. Beijing vastustaa jyrkästi uutta perustuslakia, sillä se katsoo sen lujittavan Taiwanin erillistä asemaa. Chen puolestaan katsoo yli 50 vuotta sitten autoritäärisen hallinnon aikana säädetyn perustuslain olevan sopimaton demokraattiselle yhteiskunnalle, mikä monien juridiikan alan asiantuntijoiden mukaan pitää paikkansa.²²

Chenin mukaan hänen pyrkimyksensä ei ole ajaa Taiwanin itsenäisyyttä pidemmälle eikä muuttaa vallitsevaa *status quo*, vaan hän haluaa vahvistaa Taiwanin demokraattista järjestelmää. Niin kuin monessa muussa Taiwanin kysymykseen liittyvässä kiistassa, on oivallettava semantiikan vivahde-erot osapuolten eriävien näkemysten ymmärtämiseksi. Chenin määrittelemä *status quo* ei vastaa Beijingin määritelmää eikä välttämättä edes Washingtonin määritelmää. Chenin tulkinnassa *status quo* käsittää hänen näkemyksensä Taiwanista itsenäisenä suvereenina valtiona aina vuodesta 1912 alkaen. (Sinä vuonna perustettiin Kiinan tasavalta, joka muodollisesti siirtyi Taiwanille kansallisuuspuolueen johtajan Chiang Kai-shekin hävittyä sisällissodan.) Chenin mukaan on kohtuutonta, että demokraattista Taiwania painostetaan ja syytetään rauhan vaarantamisesta, kun todellisen rauhan uhkan muodostavat Kiinan Taiwaniin kohdistamat 500 ohjusta.

On odotettavissa, että Beijing painostaa Washingtonia ylipuhumaan Cheniä perumaan uutta perustuslakia koskevan suunnitelmansa. On kuitenkin epävarmaa, pystyvätkö amerikkalaiset kääntämään Chenin päin. Kun Kiinan ja Taiwanin suhteet kiristyivät loppuvuonna 2003 vaalikampanjan kiihtyessä Taiwanissa, Washington onnistui saamaan Chenin muuttamaan kansanäänestyksen sisältöä niin, ettei äänestäjiltä pyydetty kannanottoa uuteen perustuslakihankkeeseen vaan vastausta verrattain ympärilyöreisiin kysymyksiin. Beijingille oli erittäin tärkeää saada Yhdysvaltain julkinen vakuutus siitä, ettei Washington hyväksy Taiwanin presidentin yritystä muuttaa perustuslakia.

Myös jatkossa Washingtonin rooli on ratkaiseva. Jotta rauha

säilyisi Taiwaninsalmessa, on välttämätöntä, että Yhdysvallat ja muu maailma pysyvät vankasti kannassaan, ettei Beijing saa käyttää voimatoimia Taiwanin painostamisessa eikä Taiwania saa tunnustaa itsenäisenä valtiona. Mutta lisäksi amerikkalaiset joutuvat taituroimaan aina vain kapenevalla nuoralla pitääkseen kummatkin osapuolet maltillisina. Washingtonin kannalta Chenin voitto ei ollut mieluisa, sillä kuten Bushin hallinnon edustaja totesi: ”Chen on pettänyt luottamuksemme ajamalla liian sinnikkäästi omaa agendaansa ottamatta huomioon meidän vastalauseitamme sekä alueen vakautta.” Edustajan mukaan Yhdysvallat luonnollisesti varoo puuttumasta demokraattisen yhteiskunnan valintoihin, mutta Washington aikoo myös jatkossa ”vastustaa Taiwaninsalmen vakautta uhkaavia toimenpiteitä.”²³

Taiwan on riippuvainen Yhdysvaltain tuesta ja Chenin oletetaan pyrkivän parantamaan saaren suhteita Washingtoniin. Tällä hetkellä maiden välejä hiertää paitsi Chenin perustuslakihanke myös Taiwanin haluttomuus ostaa aseita amerikkalaisilta. Vaikka Bush päätti vuonna 2001 Beijingin vastalauseista huolimatta laajentaa listaa ”Taiwanin puolustukseen tarvittavista aseista”, todellisuudessa Taiwan ei ole ostanut kiistelyä sotakalustoa. Yhdysvaltain puolustusministeriön edustajan mukaan amerikkalaiset ovat turhautuneita siihen, että Taiwanin sotilasjohto ja poliittinen eliitti luottavat sokeasti Yhdysvaltain tulevan Taiwanin apuun mahdollisen hyökkäyksen tapahduttua. Tästä syystä Taiwan ei sijoita rahaa eikä henkisiä voimavaroja puolustusvoimiinsa tai strategiseen koulutukseen. Taiwanilähteiden mukaan strategisen ajattelun puute johtuu suureksi osaksi Taiwanin ilma-, meri- ja maavoimien sisällä vallitsevista erimielisyyksistä sekä sotilasjohdon ja Chen Shui-bianin hallinnon välisistä arvovaltakiistoista.²⁴

Jos Chenin arvostelijat ovat oikeassa, Chen aikoo tehdä kaikkensa lyödäkseen lukkoon Taiwanin erillisen aseman tällä viimeisellä presidenttikaudellaan. (Taiwanissa presidentti voi olla virassa vain kaksi kautta.) Se johtaa väistämättä kriisiin Taiwaninsalmessa. Kukaan ei osaa varmuudella sanoa, missä kulkee Beijingin sietokyvyn raja. Varmaa tietoa Beijingin sotilaallisesta kyvystä ei ole, mutta monien länsimaisten arvioiden mukaan viimeistään tämän vuosikymmenen lopussa Kiinan varustelutaso mahdollistaa täysimittaisen hyökkäyksen Taiwania

vastaan.²⁵ Taiwanin valtaamisen ei kuitenkaan katsota olevan Beijingin ensisijainen tavoite, mikäli se turvautuu voimatoimiin, vaan Taiwanin johdon tahdon murtaminen, jotta neuvottelut yhdistymisestä saataisiin käynnistettyä. Taiwanin asettaminen saartoon tai saaren teleyhteyksiin kohdistuvat iskut yhdistettynä kommandohyökkäyksiin johtaisivat kaaokseen Taiwanissa. Se, miten Yhdysvallat reagoisi tällaisessa tilanteessa, on avoin kysymys siitä huolimatta, että George W. Bush on sanonut Yhdysvaltain tekevän ”mitä tahansa vaaditaankaan” puolustaakseen Taiwania Kiinan hyökkäykseltä.²⁶

Valtaosa Taiwanin tilannetta seuraavista ulkopuolisista on yhtä mieltä siitä, että Beijing varoo kaikin tavoin ajautumasta tilanteeseen, jossa se katsoisi olevansa pakotettu – kasvojensa säilyttämiseksi uhkailujensa jälkeen – käyttämään voimatoimia jarruttaakseen kehityksen kulkua Taiwanissa. Beijingin johdolle kaikkein epäedullisinta olisi huomata muun maailman harkitsevan Taiwanin itsenäisyyden tunnustamista. Siksi juuri ulkopuolisten ja erityisesti Washingtonin vakuuttelut Beijingille ovat niin merkittäviä.

Synkimpien arvioiden mukaan Chen yllättää jollain Kiinalle vastenmielisellä aloitteella vähän ennen Beijingin olympialaisia kesällä 2008, jolloin Kiinan johtajien voidaan olettaa pidättävän voimatoimilta Taiwania vastaan muun maailman paheksunnan pelossa. Beijingin olympiakisat koetaan Kiinassa tilaisuutena näyttäytyä maailmalle modernina suurvaltiona. Kiinalaisten keskuudessa olympiaisännyys osoittaa, että heidän toista sataa vuotta kestänyt alennustilansa on lopultakin ohi ja heidän maansa on saavuttanut ansaitsemansa paikan arvostettujen maiden joukossa. Olympiakisat tarjoavat tosin Beijingin johdolle mahdollisuuden suorittaa hyvätahdoneleen, niin kuin Hu Jintaon kehotus taiwanilaisten sydänten valloittamisesta antaa ymmärtää. Myöntämällä yhden olympialajin – esimerkiksi baseballin – taiwanilaisten järjestettäväksi Beijing osoittaisi konkreettisesti ”yhden Kiinan” käsittävän kummallakin puolella Taiwaninsalmea asuvia ihmisiä. Baseball on erittäin suosittua Taiwanissa, mutta melko vähän tunnettu laji manner-Kiinassa. Jos kerran *ping pong* -pallot vauhdittivat Kiinan ja Yhdysvaltain suhteiden lähentymistä 1970-luvun alussa ja jalkapallot lisäsivät ruohonjuuritasolla ymmärrystä entisten vihollisten, japanilais-ten ja korealaisten välillä jalkapalloilun MM-kisoissa 2002, miksi

eivät baseball-pallot voisi edesauttaa myönteisen ilmapiirin luomista Taiwaninsalmessa kesällä 2008?²⁷

Beijingillä olisi tilaisuus luoda pohjaa toisenlaiselle suhtautumiselle manner-Kiinaa kohtaan myös kutsumalla taiwanilainen mukaan jollekin Kiinan avaruuslennolle lähivuosien aikana. Ylipäänsä manner-Kiinan tulisi hyväksyä taiwanilaisten mukanaolo kansainvälisissä konferensseissa ja vastaavissa tapahtumissa. Taiwanilaisten jatkuva eristäminen osuu pidemmän päälle Beijingin omaan nilkkaan. Rivikansalaisten epäluuloja Beijingin aikeita kohtaan voisi lieventää myös korkearvoisen kiinalaisjohtajan hyvän tahdon vierailulla Taiwaniin ilman ennakkoehtoja. Esimerkiksi pääministeri Wen Jiabao on osoittanut olevansa taitava ja karismaattinen diplomaatti vaikeissa tilanteissa.²⁸

Luonnollisestikaan jaettu olympiaisännyys ja yhteinen avaruuslento eivät ratkaise perusteellista näkemyseroa Taiwanin poliittisen tulevaisuuden muodosta. Ne olisivat kuitenkin omiaan luomaan luottamusta ja hyvää tahtoa. Kumpaakin tarvitaan, jotta neuvottelut osapuolten välillä saataisiin edes aloitettua.

Pitkällä tähtäimellä

Beijing on tarjonnut Taiwanille yhdistymismallia, joka tunnetaan nimellä ”yksi maa, kaksi järjestelmää”. Se on eräänlainen federaatiomalli, joka suo autonomiselle alueelle (Taiwan) pitkälle meneviä oikeuksia tehdä yhteiskunnallisia päätöksiä, mutta velvoittaa sitä noudattamaan suvereenin hallitsijan (Beijing) tahtoa ulko- ja turvallisuuspoliittisissa kysymyksissä. Beijingin mukaan malli takaa Taiwanille oikeuden suojata omaa, manner-Kiinasta poikkeavaa yhteiskuntajärjestelmäänsä ja elämäntapaansa. Malli on samantapainen, joskin sisältää pidemmälle meneviä erivapauksia, kuin se malli, jonka perusteella britti-siirtokunta Hongkong liitettiin takaisin emomaa-Kiinaan vuonna 1997.

Taiwan hylkäsi ”yksi maa, kaksi järjestelmää” -mallin jo vuonna 1994 ja kuvasi sitä suurimmaksi esteeksi yhdistymiselle.²⁹ Taiwan katsoo, että malli kaventaa sen liikkumavapautta ja alistaa sen arvaamattoman hallitsijan valtaan. Maaliskuun 2004 presidentinvaalien jälkeen Chen Shui-bian toisti kantansa: taiwanilaiset eivät tule koskaan hyväksymään ”yksi maa, kaksi järjestelmää” -mallia, sillä se alistaisi Taiwanin paikalliseksi hallintoalueeksi Kiinassa. Olisikin kohtuutonta, että taiwanilaisten edellyttäisiin hyväksyvän yhdistymismalli, joka heikentäisi heidän nykyistä asemaansa ja jolla ei olisi kansainvälisen lain tuomaa suojaa. Mikään ei estäisi Beijingiä perumasta sanaansa Taiwanin oikeudesta aitoon itsehallintoon.

Riippumatta poliittisesta katsantokannasta taiwanilaisilla on tapana sanoa, että yhdistymisen täytyy tarjota Taiwanille jotain, mitä sillä ei jo tänä päivänä ole omasta takaa. Vertaus Hongkongiin saa monen taiwanilaisen toteamaan: ”Taiwan ei ole Hongkong.” Hongkongissa ei koskaan brittien alaisuudessa vallinnut demokraattinen järjestelmä; taiwanilaiset ovat

ponnistelleet poliittisten uudistusten puolesta viimeiset kaksikymmentä vuotta, ja he ovat ylpeitä demokratiastaan. Ymmärrettävästi he eivät hyväksy ajatusta joutumisesta riippuvaiseksi sellaisesta hallituksesta, joka halutessaan kohtelee kansalaisiaan poliisivaltion ottein. Lisäksi Beijingin toimet Hongkongissa viimeisten kuukausien aikana ovat saaneet taiwanilaiset entistä vakuuttuneemmaksi siitä, että Kiinan johtajat eivät hyväksy aidosti erilaisten poliittisten järjestelmien rinnakkaiseloä ”yksi maa, kaksi järjestelmää” -kehyksen puitteissa. Beijingin johto on muun muassa tyrmännyt hongkongilaisten pyrkimyksen viedä itsenäisesti läpi poliittisia uudistuksia, jotka sallisivat äänestäjien valita suoraan Hongkongin ylimmän johtajan sekä kaikki niin sanotun edustajainhuoneen edustajat. Heti uudelleenvalintansa jälkeen Taiwanin presidentti Chen Shuibian viittasi viimeaikaisiin tapahtumiin Hongkongissa ja totesi niiden osoittaneen, että ”yksi maa, kaksi järjestelmää-malli” on täysin epäonnistunut emmekä missään nimessä hyväksy sitä.”³⁰

Beijingissä tiedostetaan ”yksi maa, kaksi järjestelmää” -konseptin ongelmallisuus. Tämän tunnustavat lukuisat Kiinan keskitason virkamiehet ja tutkimusinstituuttien johtajat epävirallisissa keskusteluissa. Eräs Taiwanin asioita käsittelevä Kiinan valtioneuvoston edustaja sanoi helmikuussa 2004, että ”pientä liikkumista on tapahtunut useiden korkeimpien johtajien ajattelussa viimeisen vuoden aikana”. Uusia konsepteja harkitaan; niitä analysoidaan.³¹ Mutta Kiinan korkein johto ei ole vielä ollut valmis ottamaan ratkaisevaa askelta ja esittämään julkisuudessa uutta mallia tai edes vihjaisemaan muunlaisen vaihtoehdon mahdollisuudesta. Syynä on osittain arvoaltapeli. Kumpikin osapuoli on omasta mielestään viime vuosien aikana ojentanut reilusti kättä uusilla ehdotuksilla, jotka vastapuoli on kuitenkin joko hylännyt tai jättänyt noteeraamatta. Tosin Kiinan korkein johto on monissa yhteyksissä sanonut, että kunhan Taiwan ei tavoittele itsenäisyyttä, mistä tahansa voidaan neuvotella.

Mikäli Beijing haluaa edistystä yhdistymisen pitkällä tiellä, sen on luovuttava ”yksi maa, kaksi järjestelmää” -konseptista ja hyväksyttävä uudenlainen lähestymistapa. Kansainvälisellä yhteisöllä, myös Euroopan unionilla, on tässä roolinsa. Eurooppalaiset johtajat voisivat tavatessaan Beijingin edustajia teroittaa ”yksi maa, kaksi järjestelmää” -mallin käyttökelvottomuutta ja uuden konseptin löytämisen tärkeyttä

kestävän ratkaisun löytämiseksi. Bushin hallinnon edustajat ovat painottaneet tätä kiinalaisille keskustelukumppaneilleen vuodesta 2000 alkaen.³²

Taiwanin vuonna 1991 hyväksytyjen ja edelleen voimassa olevien yhdistymisen toimintaperiaatteiden mukaan yhdistyminen edellyttää demokratian ja oikeusvaltion juurtumista manner-Kiinassa, jotta ”yksi maa, yksi järjestelmä” -malli olisi mahdollista ottaa käyttöön. On merkittävää, että joulukuussa 2003 valmistunut mannerkiinalainen tutkimusraportti toteaa saman. Raportissa todetaan, että kommunistinen puolue joutuu ajan mittaan hakemaan muita kuin ideologisia keinoja legitimoidakseen valtansa, jolloin kehitys väistämättä johtaa monipuoluejärjestelmän laillistamiseen Kiinassa. Siinä vaiheessa yhdistymiseen ei raportin mukaan tarvita ”yksi maa, kaksi järjestelmää” -mallia, vaan se tapahtuu ”yksi maa, yksi järjestelmä” -periaatteella.³³

Jos taiwanilaisten olisi tänään pakko valita jokin yhdistymismalli – ja niin kuin edellä on käynyt ilmi yhdistyminen ei ole taiwanilaisten toive lähivuosien aikana – ainoa varteenotettava konsepti olisi kahden tasavertaisen osapuolen liitto. Kansallispuolueen KMT:n puheenjohtaja Lien Chan ehdotti konfедераatiomallia vuonna 2001. Lienin hahmottelema konfедераatio-optio muodostaisi väliaikaisen ratkaisun. Pitkällä tähtäimellä tavoite olisi edelleen yhdistyminen demokratian, vapauden ja tasapuolisen hyvinvoinnin periaatteiden pohjalta. Lien ehdotti dialogin aloittamista vuoden 1992 yhteisymmärryksen perusteella (on vain ”yksi Kiina”, joskin osapuolet tulkitsevat sen eri tavoin), jonka jälkeen perustettaisiin Taiwaninsalmen rauhanvyöhyke pohjaksi konfедераation luomiselle.³⁴ Kiina ei hyväksy konfедераatiomallia vedoten ”yhden Kiinan” periaatteeseen – Beijingin mukaan suvereniteettia ei voida jakaa.

Vuosien saatossa on esitetty lukematon määrä yhdistymismalleja Taiwanin kysymyksen ratkaisuksi.³⁵ Perimmäiseen suvereniteettiongelmaan ei ole löytynyt kumpaakin osapuolta tyydyttävää konseptia. Beijing ei hyväksy tasavertaisuutta lähtökohdaksi (unioni, konfедераatio, jne.); Taiwanin näkökulmasta ainoastaan tasavertaisista osista muodostettu liitto tai unioni voisi tulla kyseeseen. Tutkijoiden kesken on muodikasta vaatia ”innovatiivista”, ”uudenlaista” ja ”ennakkoluulotonta”

lähestymistä problematiikkaan – poliittisella tasolla kumpikaan osapuoli ei vain ole osoittanut tästä merkkejä. Ennen kuin on poliittista tahtoa joustaa, ei synny luottamusta. Ilman luottamusta poliittinen integraatio jää toteutumatta.

Pitkällä tähtäimellä ainoa näköpiirissä oleva rauhanomainen ratkaisu niin sanotussa Taiwanin kysymyksessä olisi mahdollisimman löyhä poliittinen integraatio, joka tarjoaisi Taiwanille paitsi uskottavia takeita sen erillisen poliittisen järjestelmän suojaamisesta, myös mahdollisuuden osallistua kansainvälisen yhteisön toimintaan aktiivisemmin kuin tänä päivänä. Toisin sanoen saavuttaakseen elintärkeän tavoitteensa manner-Kiinan ja Taiwanin yhdistymisestä Beijing hyväksyisi sekä tavattoman väljät raamit poliittiselle integraatiolle että epäortodoksisen (mutta toistaiseksi määrittelemättömän) ratkaisun kiperään suvereniteettikysymykseen raivatakseen tilaa Taiwanille kansainvälisessä yhteisössä. Taiwan puolestaan hylkäisi itsenäisyyspuheet ja hyväksyisi, että sen kohtalo on tavalla tai toisella kytketty manner-Kiinaan.

Taiwanin kysymyksen ratkaisun avaimet voisivat löytyä perinteisestä kiinalaisesta suhtautumistavasta valtaan ja hallitsijan legitimitettiin tunnustamiseen. Kiinan valtavaa ja moninaisia kulttuureja käsittävää keisarikuntaa hallittiin vuosisatoja osittain monimutkaisen ja seremoniallisen protokollan turvin. Sosiaaliset instituutiot ja seremoniat ovat muodostaneet liiman, joka on pitänyt kiinalaiset yhdessä vuosituhansia, silloinkin kun eri aikakausina Kiinan valloitti muualta tulleet kansakunta (esim. mongolit, mantšut). Kiinalainen identiteetti ei vaatinut kääntymistä mihinkään tiukkaan oppiin, ei uskontunnustusta eikä tiettyjen aatteiden hyväksymistä, vaan se painotti oikeaoppista käytöstä ja rituaalien noudattamista. Yksinkertaistaen voidaan sanoa, että oikeaoppinen käytös institutionalisoitiin keisarillisessa Kiinassa. Keisarin legitimitettiin tunnustaminen nojasi nimenomaan näiden rituaalien hyväksymiseen ja suorittamiseen. Muoto meni sisällön edelle – ortopraksia oli ortodoksiaa tärkeämpi.³⁶

Eräänä mallina on ehdotettu Suur-Kiinan unionia, joka toimisi muodollisesti eräänlaisena Kiinan ja Taiwanin yhdistävänä järjestelmänä. Kumpikin osapuoli olisi edelleen vastuussa oman alueensa hallinnosta – toisin sanoen aivan niin kuin *de facto* -tilanne on nykyisin. Suur-Kiinan unionilla voisi olla kaikki

ulkoiset valtiolliset symbolit, muun muassa oma lippu ja kansallislaulu. Sen johdossa olisi Kiinan ja Taiwanin edustajista tasapuolisesti koostuva korkein neuvosto, joka voisi kokoontua vuosittain erilaisina historiallisina merkkipäivinä keskustelemaan muun muassa uusista yhteistyöhankkeista. Suur-Kiinan unioni edustaisi Kiinaa Yhdistyneissä kansakunnissa. Yleiskokouksessa ja turvallisuusneuvostossa Beijing edustaisi Suur-Kiinan unionia ainoana edustajana, mutta Taiwan voisi erillisenä valtuuskuntana nimikkeellä ”Taiwan, Suur-Kiinan unioni” toimia YK:n alajärjestöissä (UNICEF, WHO, UNDP, jne). Saman epäsymmetrisen periaatteen pohjalta Taiwan voisi esiintyä muissakin kansainvälisissä järjestöissä.³⁷

Jotta Suur-Kiinan unioni tai millainen tahansa poliittinen integraatio voisi toteutua edes pitkällä tähtäimellä, Taiwanin salmen kummallakin puolella on tapahduttava paljon muuta kuin pelkästään taloudellisen integraation tiivistymistä. Beijing luottaa turhan optimistisesti talouden taikavoimaan. Manner-Kiinan on toteutettava aitoja poliittisia uudistuksia. Taiwanin demokratian on kypsyttävä. Molemmilla puolilla kaivattaisiin visionääristä ja uskaliaasta johtajaa, joka tohtisi viedä kansalaismielipidettä realistisia kompromisseja hyväksyvään suuntaan. Kiinan kohdalla sellainen johtaja ajaisi politiikkaa, joka hyväksyisi paitsi äärimmäisen löyhät poliittisen integraation puitteet myös aktiivisemmän roolin taiwanilaisille kansainvälisellä arenalla. Hu Jintaon ajatus taiwanilaisten sydänten valloittamisesta on askel oikeaan suuntaan, mutta sen tulisi materialisoitua konkreettisina toimenpiteinä. Taiwanin kohdalla näkemyksellinen johtaja painottaisi maantieteellisten realiteettien huomioimista ja korostaisi moniulotteista identiteettiä, jonka yhtenä osana ovat kiinalaisuus ja kiinalainen kulttuuriperinne. Jos kerran Lee Teng-hui sai 1990-luvulla ajettua läpi konseptinsa ”uudesta taiwanilaisesta” hälventääkseen kitkaa ”mannermaalaisten” ja ”taiwanilaisten” välillä, toisentyypinen johtaja voisi kenties synnyttää uudenlaisen konseptin ”monikiinalaisesta identiteetistä” ja yhteenkuuluvuuden hyveestä. Aika on kuitenkin käymässä vähiin. Mitä kauemmin Kiina koetaan uhkaavaksi ja Taiwania ylenkatsovaksi vastapuoleksi, sitä pidemmälle taiwanilaisten oma identiteettikehitys etenee.

Taiwanilaisten huoli omasta turvallisuudestaan täytyy hälventää missä tahansa yhdistymismallissa. Ennen 20.3.2004

pidettäviä Taiwanin presidentinvaaleja Chen Shui-bian esitti rauhanehdotuksen, jonka yhtenä osana oli ajatus demilitarisoidusta vyöhykkeestä Taiwaninsalmessa.³⁸ Tänä päivänä Beijing tyrmää ajatuksen demilitarisoinnista, mutta pitkällä tähtäimellä Ahvenanmaan mallin mukainen järjestely voisi sisältyä turvallisuuspoliittiseen ratkaisuun, kunhan Taiwanin aseman turvaksi saadaan joko yksin Yhdysvaltain tai koko YK:n kautta kansainvälisen yhteisön takeet. Mikä tahansa poliittinen integraatiomalli vaatii kansainvälisiä takuita. Vaikka Beijing pitää edelleen julkisuudessa jyrkästi kiinni kannastaan, että yhdistyminen on kiinalaisten ja taiwanilaisten välinen maan sisäinen asia, Taiwanin kysymyksen parissa työskentelevät mannerkiinalaiset virkamiehet ovat epävirallisissa keskusteluissa antaneet ymmärtää Beijingin olevan tässäkin asiassa valmis myönnetyksiin, jos se merkitsee poliittisen integraation syntyä.³⁹

Yhdysvaltain intressit ovat yhtä keskeisellä sijalla, kun pyritään hahmottamaan kestäväää Taiwanin kysymyksen ratkaisua, kuin mietittäessä lähitulevaisuuden skenaarioita. George W. Bush ilmoitti joulukuussa 2003 ykskantaan, että Yhdysvallat kannattaa *status quon* jatkumista. Siihen Washingtonin politiikka tähtää. Joidenkin tarkkailijoiden mielestä Yhdysvaltain intresseissä ei ole yhdistynyt Kiina, vaikka Washingtonissa työskentelevät Bushin hallinnon edustajat kiistävät tämän ja vakuuttavat hyväksyvänsä minkä tahansa ratkaisun, josta osapuolet sopivat yhteisymmärryksessä. Erään Bushin hallinnon korkea-arvoisen edustajan mukaan on väärin uskotella, että yhdistyminen olisi estettävissä, jos molemmat osapuolet haluaisivat sitä. ”Mitä voisimme asialle tehdä, jos Taiwan on sinut mannermaan kanssa. Kaiken todennäköisyyden mukaan mekin olisimme sinut sellaisen Kiinan kanssa”, hän sanoi.⁴⁰

Ajan myötä on mahdollista, että Yhdysvaltain Taiwanille osoittama vankka tuki heikkenee. Kiinan vaikutusvallan kasvaessa Beijing tulee painostamaan Washingtonia entistä tarmokkaammin, jotta amerikkalaiset saisivat taiwanilaiset patistettua neuvottelupöydän ääreen. Jos Kiinassa toteutetaan poliittisia uudistuksia seuraavat 20 vuotta samalla menestyksellä kuin mitä maassa on toteutettu taloudellisia uudistuksia viimeiset 20 vuotta, Kiina on vuonna 2025 huomattavasti pluralistisempi ja suvaitsevaisempi yhteiskunta. Tämän päivän huomiota herättävä ero manner-Kiinan ja Taiwanin yhteiskuntajärjestelmien välillä

olisi tällöin pienempi. Jos vielä yhteistyö Washingtonin ja Beijingin välillä tiivistyy entisestään, Kiinan merkitys Washingtonin kannalta nousee, jolloin suuren kitkanaiheen poistaminen maiden välisistä suhteista olisi Washingtonin kannalta houkutteleva vaihtoehto. Nuorempi sukupolvi amerikkalaisia poliittisia päättäjiä, joka ei varttunut kylmän sodan ajan hengessä, ei välttämättä 20 vuoden päästä koe Taiwania puolustamisen arvoisena.

Kiinan muuttuminen poliittisesti moniarvoisempaan suuntaan on luonnollisesti suuri kysymysmerkki. Mutta oli kommunistinen puolue tai jokin muu eliitti vallassa Kiinassa, se ei merkitsisi muutosta Beijingin näkemykseen Taiwanin tulevaisuutta koskevasta perusasetelmasta. On epärealistista kuvitella, että Kiinaan johtoon nousisi hallitus, joka luopuisi yhdistystavoitteesta ja hyväksyisi kansainvälisen yhteisön tunnustaman täysin itsenäisen Taiwanin. Mutta muun maailman suhtautuminen Kiinan ehdottomuuteen Taiwanin itsenäisyyden suhteen voisi muuttua, jos Kiinan suotuisa kehitys pysähtyisi ja Kiina olisi heikko. Kiinan tahtoa ei välttämättä otettaisi huomioon siinä määrin kuin tällä hetkellä. Kun Neuvostoliiton valta oli huipussaan, muu maailma ei ollut valmis tukeman esimerkiksi Baltian maiden tai Ukrainan itsenäisyyspyrkimyksiä. Neuvostoliiton romahtamisen jälkeen tilanne muuttui kertaheitolla.

Taiwanin kysymys ja Euroopan unioni

Euroopan suhteet Kiinaan ovat aivan viime vuosina tiivistyneet. Kanssakäyminen Kiinan ja EU:n sekä Kiinan ja yksittäisten EU-maiden välillä on vilkastunut kaikilla tasoilla ja kaikilla aloilla.

Kun EU-komission puheenjohtaja Romano Prodi vieraili Beijingissä lokakuussa 2003, allekirjoitettiin kolme sopimusta, jotka käyvät hyvinä esimerkkeinä EU-Kiina-suhteen lisääntyneestä painoarvosta. Ensimmäinen sopimus hyväksyy kiinalaiset osaksi eurooppalaisten Galileo-paikannussatelliittijärjestelmää.⁴¹ Toinen sopimus koskee keskinäistä neuvonpitoa koordinoimaan osapuolten teollisuuspoliittisia päätöksiä. Kolmas sopimus helpottaa kiinalaisten matkustamista 15 eurooppalaiseen maahan (Suomi mukaanluettuna); on realistista olettaa, että kiinalaisturistien määrä Euroopassa kasvaa huomattavasti jo ensi vuodesta alkaen.

Kiinalla ja EU:lla on kummallakin voimakas pyrkimys lähentää suhteita edelleen. Lähes kaikkien EU-maiden valtionpäämiehet ovat käyneet Beijingissä kolmen viime vuoden aikana. EU:n ulkopoliitikasta vastaavan pääsihteerin Javier Solanan tiedetään erityisesti panostaneen hyvien henkilösuhteiden luomiseen Kiinan johdon kanssa. Hänen kerrotaan olleen esimerkiksi säännöllisesti puhelinyhteydessä edellisen Kiinan ulkoministerin Tang Jiaxuanin kanssa.⁴²

Kiina on EU:lle tärkeä markkina-alueena, ennen kaikkea markkinana, jonka ennustetaan kasvavan vielä useita vuosia, ellei vuosikymmeniä. Joillekin EU-maille, erityisesti Ranskalle, Kiina on myös entistä tärkeämpi poliittinen yhteistyökumppani vastapainoksi Yhdysvalloille. Ranskan ja Kiinan yhteiset laivastoharjoitukset maaliskuussa 2004 on nähtävä osana

Ranskan viimeaikaisia pyrkimyksiä vahvistaa yhteistyötä Kiinan kanssa.⁴³

EU on Kiinalle tärkeä useasta syystä:

- vuonna 2005 EU:n arvioidaan nousevan Kiinan tärkeimmäksi kauppakumppaniksi (ohittaen USA:n ja Japanin);⁴⁴
- Beijing suosii multipolaarista kansainvälistä järjestelmää Yhdysvaltain hallitseman yksinapaisen järjestelmän sijasta;
- EU-maat eivät noudata yhtä tiukkoja vientiä rajoittavia sääntöjä kuin Yhdysvallat, jolloin eurooppalaisilla yrityksillä on mahdollisuus myydä kiinalaisille sellaista teknologiaa, jota amerikkalaiset yritykset eivät voi (kaksoiskäyttöteknologian vientirajoitukset).⁴⁵

Kiina julkaisi ensimmäisen Euroopan unionia koskevan toimintastrategiansa lokakuussa 2003.⁴⁶ Siinä sanotaan, että alueita yhdistävät tekijät ovat erimielisyyksiä huomattavasti painavampia. EU:n ennustetaan nousevan Kiinan merkittävimmäksi kauppakumppaniksi ja sijoittajaksi. Poliittisia suhteita käsittelevässä osassa painotetaan, että ”yhden Kiinan” periaate muodostaa poliittisen kulmakiven Kiina-EU-suhteille ja oikea lähestyminen Taiwanin kysymykseen on välttämätön, jotta Kiina-EU-suhteet jatkuvasti vahvistuisivat. Erityisesti huomauteaan, että EU:n tulisi:

- estää Taiwanin poliittisten johtajien vierailut EU:hun tai sen jäsenmaihin minkä tahansa tekosyyn perusteella sekä olla pitämättä lainkaan virallisen tason yhteyttä taiwanilaisten viranomaisten kanssa;
- olla antamatta tukea Taiwanille sen hakiessa jäseneksi tai sen pyrkiessä osallistumaan toimintaan missä tahansa kansainvälisessä järjestössä, jossa jäsenyyden ehtona on itsenäisen valtion status. Kanssakäymisen EU:n ja Taiwanin välillä täytyy olla ehdottomasti epävirallista ja ei-valtioidenvälistä;
- olla myymättä Taiwanille aseita, laitteita, tavaraa tai teknologiaa, jota voidaan käyttää sotilaallisiin tarkoituksiin.

EU-mailla ei ole sotilaallisia intressejä Itä-Aasiassa. EU:lla ei ole myöskään Yhdysvaltain tapaan sitoumuksia Taiwanin puolustuksen suhteen. Tämän vuoksi Kiina-EU-suhteesta puuttuu merkittävä särö, joka on aina läsnä Yhdysvaltain ja Kiinan välisissä suhteissa. EU:n syyskuussa 2003 julkaisemassa toimintalinjassa EU:n ja Kiinan yhteisistä intresseistä ja haasteista mainitaan niin sanottu Taiwanin kysymys ja todetaan, että EU

pitää erittäin tärkeänä pyrkimystä rauhanomaiseen ratkaisuun dialogin pohjalta. Lisäksi toimintalinjassa todetaan, että EU painottaa ei-poliittisten suhteiden kehittämistä Taiwanin kanssa, mukaanlukien multilateraalisissa yhteyksissä, ”yhden Kiinan” politiikan mukaisesti.⁴⁷

Mutta todellisuudessa niin EU:n päämajassa Brysselissä kuin yksittäisissä EU-maissaakin suhtaudutaan varoen Taiwanin suhteiden kehittämiseen. Koska useimmissa EU-maiden parlamenteissa ei ole Taiwanin etuja valvovaa painostusryhmää, niin kutsuttua *Taiwan-lobbya*, Beijing on yleismaailmallisen vaikutusvaltansa kasvaessa pystynyt painostamaan EU-maiden poliittista johtoa suhtautumaan varauksellisesti Taiwanin pyrkimyksiin raivata itselleen liikkumatilaa kansainvälisillä foorumeilla.

Sitä mukaa kun Taiwanin presidentti Lee Teng-hui ryhtyi korostamaan Taiwanin erikoisasemaa Kiinaan nähden 1990-luvun puolivälissä, Beijingin edustajat panostivat entistä enemmän yrityksiinsä rajoittaa Taiwanin edustajien liikkumavaraa ulkomailla. Toisin sanoen sitä mukaa kun taiwanilaisilla on kasvanut halu tulla ulkomailla kohdelluksi kunnioitusta ansaitsevan, demokraattisen, Kiinasta erillisen yhteiskunnan kansalaisina, Beijingin painostus ulkomaisia edustajia kohtaan on lisääntynyt. Ainoa merkittävä muuttunut tekijä on Kiinan painostuksen vaikutus. Mitä enemmän Kiinan merkitys taloudellisenä suurvaltana ja yhä tärkeämpänä kansainvälisen politiikan tekijänä on kasvanut, sitä taipuvaisempia ovat muiden maiden ja myös kansainvälisten järjestöjen edustajat olleet huomioimaan Beijingin vaatimukset.

Viimeiset pari vuotta Kiinan kansantasavallan Euroopassa työskentelevät diplomaatit ovat valvonneet aikaisempaa valppaammin, ettei taiwanilaisia edustajia hyväksyttäisi mukaan kansainvälisiin foorumeihin, ei edes niin sanottujen valtiosta riippumattomien kansalaisjärjestöjen (NGO) järjestämiin tapahtumiin. Kiina saa tätä nykyä huomattavasti useammin kuin ennen tahtonsa läpi painostamalla isäntämaan viranomaisia. Kiinalaisten diplomaattien kerrotaan esittävän epämääräisiä uhkailuja. Niissä tuodaan esille Kiinan aikomus käydä kauppaa vain sellaisten maiden kanssa, jotka kunnioittavat Beijingin näkemystä tilanteesta Taiwaninsalmessa ja noudattavat määrätietoisesti ”yhden Kiinan” politiikkaa.⁴⁸

Esimerkki Kiinan pyrkimyksestä käyttää vaikutusvaltaansa

eristääkseen Taiwanin kansainvälisesti on Euroopan parlamentin Taiwanin presidentille esittämä kutsu vierailu parlamentissa 26.3.2003. Sekä julkisissa kannanotoissaan että kullisien takana Kiina ilmaisi voimakkaan paheksuntansa ja sanoi vierailun sotivan ”yhden Kiinan periaatetta” vastaan. Viikkoa ennen presidentti Chenin suunniteltua Brysselin-matkaa taiwanilaiset joutuivat peruttamaan matkan, koska Belgian ulkoministeriö ei suostunut myöntämään Chenille viisumia.⁴⁹ Taiwanilaiset harmittelivat päätöstä ja toivat esille, että Euroopan parlamentissa ovat puhuneet muun muassa Dalai Lama ja Yasser Arafat.⁵⁰ Esimerkkejä taiwanilaistutkijoiden kutsumatta jättämisestä kansainvälisiin tapahtumiin on lukematon määrä. Tuorein on Asia-Europe Foundationin järjestämä Aasian ja Euroopan turvallisuutta koskeva konferenssi 21.–23.4.2004, johon taiwanilaistutkijoita ei kiinalaisten toivomuksesta kutsuttu.⁵¹

EU:n Kiinaa koskeva aseidenvientikielto

Kiinan em. Euroopan unionia koskeva toimintastrategia päättyy lauseeseen, jossa kehoitetaan EU:ta purkaamaan kielto viedä aseita Kiinaan. EU ja Yhdysvallat toimeenpanivat aseidenvientikiellon vuonna 1989 vastalauseeksi Beijingin hallituksen päätökselle käyttää voimatoimia aseistamattomia siviilejä vastaan demokratialiikkeen kukistamiseksi kesäkuussa 1989.⁵² Yhdysvallat vastustaa aseidenvientikiellon purkamista ja pyrkii käännyttämään EU:n edustajia muun muassa Taiwaniin vedoten – varustelukilpailun Taiwaninsalmessa uskotaan joka tapauksessa olevan kääntymässä Beijingin hyväksi tämän vuosikymmenen loppupuolella. Mikäli Kiina voisi hankkia eurooppalaista aseteknologiaa, tilanne muuttuisi oletettua nopeammin ja selvemmin Kiinalle edulliseksi.

EU:n huippukokouksessa maaliskuussa 2004 ei vielä päästy yksimielisyyteen aseidenvientikiellon purkamisesta. EU-maiden Beijingissä toimivien diplomaattien mukaan asia ratkennee tämän tai viimeistään ensi vuoden aikana Kiinan toivomalla tavalla. Javier Solanan tiedetään puoltavan aseidenvientikiellon purkamista.⁵³ Sen sijaan Euroopan parlamentti äänesti joulukuussa 2003 selvällä enemmistöllä aseidenvientikiellon purkamista vastaan (373 vastaan, 32 puolesta, 29 pidättäytyi äänestämästä).

Monet Beijingissä toimivat läntiset diplomaatit huomauttavat aseidenvientikiellon olevan hyvä esimerkki siitä, miten taitavasti Kiina osaa hyödyntää EU:n sisäistä hajaannusta. Useissa EU-maissa nimittäin hämmästyttiin, kun Italian pääministeri Silvio Berlusconi (myös silloisen EU-puheenjohtajamaan johtaja) puhui aseidenvientikiellon purkamisesta vieraillessaan Beijingissä EU-komission presidentti Romano Prodin kanssa lokakuussa 2003. Jäsenmaat eivät olleet siihen mennessä keskustelleet asiasta vakavasti keskenään. Vierailulla mukana ollut diplomaatti kertoi, että Berlusconi sitoutui kiellon purkaamiseen huomattavasti pontevammin keskusteluissaan kiinalaisjohtajien kanssa kuin mitä voisi päätellä hänen selvityksestään tiedotusvälineille.⁵⁴

Seuraavaksi Saksan liittokansleri Gerhard Schroeder sanoi vieraillessaan Kiinassa joulukuussa 2003, että Saksa ja Ranska ovat valmiita poistamaan aseidenvientikiellon. Ranskan presidentin Jacques Chirac vahvisti tämän, kun hän isännöi Kiinan presidentti Hu Jintaon vierailua Pariisissa tammikuussa 2004. Chirac julisti: ”Aseidenvientikiellossa ei ole enää tänä päivänä mitään järkeä.”⁵⁵ Tästä lähti liikkeelle alkuvuonna 2004 sitkeästi EU-maiden diplomaattipiireissä Beijingissä kiertänyt letkautus: ”Ei kai siinä ole enää järkeä, kun ei Ranskalle ole tähänkään asti ollut väliä, onko aseidenvientikielto voimassa vai ei.” Kiinan alueella toimivien eurooppalaisten diplomaattien ja talouselämän edustajien keskuudessa kuulee usein mainittavan, että ranskalaiset ovat 5-8 viime vuoden aikana aktiivisesti myyneet kiinalaisille kaksoiskäyttöteknologiaa aseidenvientikiellosta välittämättä.⁵⁶ Ranskalaiset yritykset eivät ole ainoita, joiden toiminta on rikkonut aseidenvientikieltoa. YK:n koostamassa tilastossa ainakin Saksa ja Britannia ovat Ranskan lisäksi myyneet vuonna 2002 ”pommeja, ammuksia ja miinoja” Kiinaan aseidenvientikiellosta huolimatta.⁵⁷

Kaksoiskäyttöteknologian määrittelemineen on kautta aikojen ollut tulkinnanvaraista. EU:n kaksoiskäyttöteknologian myymistä koskeva sääntö säädettiin 1995 ja se on juridisesti sitova EU:n laki. Sitä puolestaan ei ole EU:n kolme vuotta myöhemmin hyväksymä asemyyntiä koskeva eettinen säännöstö (*code of conduct*).

Ranskalla ja Saksalla on ollut omat intressinsä ajaa aseidenvientikiellon purkua. Jo asettumalla julkisuudessa voimakkaasti aseidenvientikiellon poistamisen puolelle maiden katsotaan

päässeen Beijingin suosioon.⁵⁸ Ranskan hallituksen edustajat ovat käyttäneet jokaista mahdollista tilaisuutta hyväkseen tuodakseen julki maansa Beijingille mieluisan tuen.⁵⁹ Sekä Ranskalla että Saksalla on mm. energiasektorilla useita merkittäviä tarjouksia harkintavaiheessa Kiinassa. Kummallakin on myös pyrkimys varmistaa omille yrityksilleen jättimäinen pikajunahankkeen tilaus (Beijing-Shanghai-linja). Ranska toivoo Kiinan tekevän suuren Airbus-supermatkustajakonetilauksen, ja se pyrki ylipäänsä Airbus-koneiden myynnin tasaiseen kasvuun Kiinan markkinoilla.

EU:n laajentuminen on osittain vaikuttanut Ranskan kiirehtimiseen. Yleisesti tunnustetaan, että 1.5.2004 jälkeen aseidenvientikiellon poistaminen vaikeutuu, sillä monet USA:lle myötämieliset uudet EU-jäsenmaat ovat sen jälkeen mukana päättämässä asiasta.⁶⁰

Lisäksi voi olla mahdollista, että Ranska pyrkii käytöksellään lievittämään Beijingin mielipahaa siinä vaiheessa, kun ranskalais-ten Taiwanille myymä, tiedustelutoimintaan varustettu uusi satelliitti laukaistaan avaruuteen keväällä 2004. ROCSAT 2 ei ole liiemmin ollut esillä julkisuudessa, mutta se on hyvä muistutus siitä, että ainakin Ranskan kohdalla aseiteollisuuden edustajat näkevät niin Kiinan kuin Taiwaninkin otollisena markkina-alueena.⁶¹

Useat pienempien EU-maiden diplomaatit Beijingissä totesivat helmikuussa 2004, että tapa, jolla Ranska ja Saksa olivat ”sabotoineet” aseidenvientikiellon purkamiseen liittyvää käsittelyprosessia, on aiheuttanut närkästystä maiden ulko-ministeriöissä. Toiset pitivät aseidenvientikiellon purkamista ennenaikaisena ja huomauttivat muun muassa, että aseidenvientikielto on ainoa ”keppi” joka EU:lla on Kiinaan nähden. Samalla he muistuttivat Kiinan harjoittavan taitavasti omaa ”keppi ja porkkana” -politiikkaansa. Toiset katsoivat Kiinan-suhteen merkityksen kasvavan siinä määrin, että olisi todellakin aika harkita kiellosta luopumista. Yhteistä oli ainoastaan näkemys, että Italian, Saksan ja Ranskan häतिकöiminen oli heikentänyt oleellisesti EU:n neuvotteluasemaa.⁶²

Kiinalaiset viranomaiset ovat EU-lähteiden mukaan hyvin ahkerasti tavanneet EU-diplomaatteja Beijingissä painostaakseen heitä omaksumaan myönteisen kannan aseidenvientikiellon purkamiseen. Amerikkalaiset diplomaatit ovat puolestaan

aktiivisesti painostaneet EU-maiden edustajia, jotta kieltoa ei purettaisi.

EU-maiden keskinäisissä keskusteluissa on ollut esillä ehtoja, jotka Kiinan tulisi täyttää aseidenvientikiellon purkamiseksi. Valtaosa ehdotuksista on epärealistisia, muun muassa Kiinan luopuminen kuolemanrangaistuksesta. Varteenotettavin ehdotus, mutta ajallisesti pitkää prosessia vaativa toimenpide, on vaatimus, että Kiinan ratifioisi YK:n siviili- ja poliittisia oikeuksia koskevan sopimuksen. (Kiina on sen allekirjoittanut, mutta ei ole ratifioinut sitä.) Kiinan viranomaiset ovat antaneet ymmärtää, että heidän pyrkimyksensä on edetä tässä asiassa, mutta ratifioiminen vaatii muutoksia Kiinan perustuslakiin, mikä vie oman aikansa.⁶³

EU-ulkoministerien tammikuuisessa (2004) neuvonpidossa keskusteltiin aseidenvientikiellosta ja päätettiin tilata kolme tutkimusraporttia 26.4.2004 pidettävää ulkoministerien kokousta varten pohjaksi perusteelliselle keskustelulle kiellon purkamisesta. Raporttien aiheet ovat EU-Kiina-suhteet, ihmisoikeustilanne Kiinassa sekä EU:n eettisen ohjeistuksen tai menettelytapasäännösten (*code of conduct*) tarkastelu ja sen pohdinta, miten tätä säännöstöä voitaisiin vahvistaa. Selvitystä aseidenvientikiellon purkamisen vaikutuksista Taiwanin tilanteeseen ei suoranaisesti tilattu, vaikka EU-komission Beijingin-edustustossa työskentelevän edustajan mukaan ”Taiwan on kaiken aikaa läsnä pohjavireenä aseidenvientikieltokysymystä käsiteltäessä.”⁶⁴

Aseidenvientikiellon purkamisen kannalla olevat EU-maat viittaavat EU:n eettiseen säännöstöön ja sanovat, että se estää eurooppalaisia ylipäänsä myymästä sellaisia aseita, joita voidaan käyttää sisäisten levottomuuksien kukistamisessa ja ulkoista aggressiota suorittaessa. Lisäksi niitä ei voida myydä maalle, jossa on tapahtunut vakavia ihmisoikeusloukkauksia; toisin sanoen Kiinalle ei voisi jo tämän säännösten perusteella myydä tietynlaisia aseita. Kannattajien näkökulmasta kyseessä olisi symbolinen ele, jonka Kiina ansaitsee nyt, kun se on kohonnut taloudellisesti ja poliittisesti merkittäväksi tekijäksi kansainvälisellä arenalla. Kiina katsoo, että mikäli EU tosissaan haluaa kehittää strategista kumppanuutta Kiinan kanssa, aseidenvientikielto ei voi jäädä voimaan. Kiinan ohella EU:n aseidenvientikielto kohdistuu ainoastaan kansainvälisesti luokiteltaviin hylkiöihin (Myanmar, Zimbabwe, Sudan).⁶⁵

EU-ulkoministerien tilaamassa eettistä säännöstöä tarkastelevassa selvityksessä todetaan, että säännösten on perinteisesti katsottu koskevan ”järeiden aseiden” myyntiä eikä välttämättä tiedusteluun ja ohjusjärjestelmien hallintaan tarvittavaa korkeaa teknologiaa, josta Kiina on ensisijaisesti kiinnostunut. Erään Kiinan sotakaluston tarpeita tuntevan eurooppalaisen asiantuntijan mukaan kiinalaiset kaipaavat kipeästi kaksoiskäyttöteknologian piiriin kuuluvaa kaikkein viimeisintä kommunikaatioalan teknologiaa ohjusjärjestelmiensä uudenaikaistamiseksi.⁶⁶ Tätä Venäjä ei pysty tarjoamaan Kiinalle; perinteisempää sotakalustoa Kiina ostaa kaiken aikaa Venäjältä. Aseidenvientikiellon purkamiseen skeptisesti suhtautuvat maat katsovat, ettei EU:n eettistä säännöstöä eikä kaksoiskäyttöteknologiaa koskevaa sääntöä valvota EU-maissa; ei lähimainkaan samalla tavalla kuin Yhdysvalloissa, jossa jokainen yksittäinen mahdollisesti kaksoiskäyttöteknologiaa sisältävä kauppa tutkitaan, ja se tarvitsee viranomaisten luvan.

Aseidenvientikiellon purkamisen vastustajat huomauttavat, että on eurooppalaisia yrityksiä, jotka voisivat olla valmiita myymään Kiinalle sen kaipaamaa kaksoiskäyttöteknologiaa ja ottamaan sen riskin, että jäisivät kiinni säännösten rikkomisesta.⁶⁷ Vastustajat viittaavat Taiwaniin ja toteavat aseidenvientikiellon purkamisen heikentävän Taiwanin puolustuskykyä. Lisäksi katsotaan, että jos kerran aseidenvientikielto määrättiin räikeiden ihmisoikeusloukkausten seurauksena, Kiinan tulisi ottaa ihmisoikeuden alueella merkittävä myönteiseksi luokiteltu askel ennen kuin aseidenvientikielto puretaan.

EU:n Beijingin-edustuston edustaja on sitä mieltä, että väittely eettisen säännösten yksityiskohdista peittää alleen sen, että aseidenvientikiellon poistaminen on loppujen lopuksi puhtaasti poliittinen kysymys.⁶⁸

Aseidenvientikiellon purkamisen kannalla ovat Ranska, Italia, Espanja ja Alankomaat. Tosin Alankomaiden parlamentti äänesti 19.12.2003 aseidenvientikiellon purkamista vastustavan julkilausuman puolesta, mutta sittemmin Alankomaiden hallitus on antanut ymmärtää puoltavansa kiellon lopettamista. Myös Saksan kerrotaan tehneen u-käännöksen, tosin päinvastaiseen suuntaan kuin Alankomaat. Saksan vihreät ovat asettuneet jyrkästi vastustamaan kiellon poistamista, eikä Schroeder katso voivansa enää ajaa julkisesti kiellon purkamista.⁶⁹ Britannian

oletetaan olleen ensi alkuun kiellon purkamisen kannalla, mutta joutuneen USA:n painostuksesta asettumaan sitä vastaan.

Ruotsi on kaikkein hankalimmassa asemassa: EU-konsensusta ei haluta rikkoa, mutta sosiaalidemokraatit eivät myöskään halua ”joutua Folkpartietin ja muiden oppositiopuolueiden piis-kattavaksi” eduskunnassa.⁷⁰ Toisin kuin Suomessa, Ruotsin eduskunnassa toimii verrattain aktiivinen Taiwanin kysymykseen paneutunut painostusryhmä. Kuvaavaa on ruotsalaisen ulkoministeriön edustajan kommentti: ”Teidän (Suomen) elämäne on tavattoman helppoa verrattuna Ruotsiin.”⁷¹ Oppositiopuolueet Folkpartietin johdolla ovat jatkuvasti vaatineet sosiaalidemokraateilta määrätietoisempaa linjaa suhtautumisessa Kiinan ihmisoikeuskysymyksiin sekä Taiwanin kysymykseen. Folkpartietin puheenjohtaja vaati tammikuussa, että Ruotsi ei hyväksy asekiellon purkamista.⁷²

Suomi on seurannut aseidenvientikieltokysymyksessä Ranskan vetämää linjaa, joskin matalalla profiililla. Suomen aseidenvientikiellon purkamista puoltava kanta perustuu Suomen ulkoministeriön edustajan mukaan näkemykseen, että eettinen säännöstö on tehokkaampi väline aseidenviennin valvontaan kuin vientikielto, joka asetettiin vuoden 1989 tapahtumia seuranneessa tunnekuohussa. Ulkoministeri Erkki Tuomiojan mielestä aseidenvientiä rajoittavia sääntöjä tulisi tiukentaa aseidenvientikiellon purkamisen myötä. Suomen kannan mukaan vientikiellon poistaminen ei merkitsisi, että aseiden vienti Kiinaan jäisi vaille valvontaa.⁷³ Kantaa ei ole otettu kysymykseen, miten eettisen säännöstön ja kaksoiskäyttötكنولوجياa koskevan säännön noudattamista voitaisiin tehokkaammin valvoa eri EU-maissa.⁷⁴

Suomen valinnat

Suomen kannalta ovat keskeisiä kolme Taiwanin asemaa koskevaa kysymystä:

- Mitä linjaa Suomen tulisi ajaa EU:ssa edistääkseen vakauden ylläpitämistä Taiwaninsalmessa?
- Onko Suomen intresseissä pyrkiä vaikuttamaan Taiwanin kysymykseen?

· Ovatko Suomen intressit Kiinaan ja Taiwaniin nähden ainoastaan taloudelliset vai onko Taiwanin demokratialla merkitystä?

On itsestään selvää, että vaikka Taiwan on Eurooppaan nähden kaukana, aseellinen konflikti Kiinan ja Taiwanin välillä vaikuttaisi kielteisesti niin Kiinan vakauteen, talouskasvuun kuin modernisaatiopyrkimyksiinkin, ja sitä kautta konfliktin vaikutukset heijastuisivat myös Suomeen. Kielteisimmät vaikutukset Suomen kannalta olisivat ennen kaikkea taloudelliset. Jännitteiden purkautuminen vakavaksi kriisiksi ei ole kenenkään intresseissä.

Ainoastaan vakava kriisi pakottaisi EU:n päätöksentekijät miettimään Taiwanin-politiikkansa yksityiskohtia. Tällä hetkellä EU:lla on vain yksi johtava ajatus: ”yhden Kiinan” periaatteen tunnustaminen. Eurooppalaiset johtajat eivät ole sen syvemmin tarkastelleet Taiwanin-politiikkaansa, jotta politiikassa huomioitaisiin Taiwanin viimeaikaisten tapahtumien vaikutus ”yhden Kiinan” periaatteeseen. Koska jokaisen EU-maan ensisijaiset intressit Kiinaan nähden ovat taloudelliset, talouskysymykset määräävät kunkin maan käyttäytymistä.

Yksikään EU-maa ei olisi viime kädessä valmis uhraamaan kovin paljon Taiwanin demokratian puolesta. Erään Suomen ulkoministeriön virkamiehen sanoin: ”Tilanne olisi vähän niin kuin Suomen kohdalla talvisodassa; Taiwan saisi sodan syyttyä myötätuntoa ulkomailta, mutta ei konkreettista apua.”⁷⁵

Tosin vivahde-eroja esiintyisi EU:n sisällä, kun otettaisiin kantaa konfliktiin ja harkittaisiin mahdollisia rangaistus-toimenpiteitä sellaisessa tapauksessa, että Kiina käyttäisi voimatoimia Taiwania vastaan. Voidaan olettaa, että Ruotsi, Tanska ja Britannia kannattaisivat kaikkein voimakkainta kritiikkiä ja jyrkimpiä toimenpiteitä, kun taas Ranska, Saksa, Italia ja Espanja pyrkisivät olemaan kaikkein varovaisimpia. Aseidenvientikieltokysymyksessä Suomi on noudattanut niin sanottua Ranskan linjaa, mutta jos vakava kriisi syttyisi, Suomenkin eduskunnassa voidaan olettaa syntyvän keskustelua siitä, ”miten raadollisen valinnan Suomi voisi tehdä.”⁷⁶

Mitä linjaa Suomen tulisi ajaa EU:n sisällä edistääkseen vakauden ylläpitämistä Taiwaninsalmessa? Suomen tulisi yksin ja osana EU:ta pysyä päättäväisenä kannassaan, että se yhtäältä vastustaa Beijingin käyttävän voimatoimia Taiwanin kysymystä

ratkottaessa ja toisaalta ei aio tunnustaa Taiwanin itsenäisyyttä. Lisäksi sen tulisi kannustaa Beijingiä omaksuma uudenlaisen Taiwanin tulevaisuutta koskevan ajattelutavan, jotta nykyisen yhdistymiskonseptin tilalle (”yksi maa, kaksi järjestelmää”) luotaisiin soveliaampi ja tämän päivän realiteetteja vastaava yhdistymiskonsepti. Kun kerran Beijing on osoittanut merkkejä suvaitsevammasta suhtautumisesta sekä uudenlaisen konseptin luomiseen että ulkopuolisten rooliin jännitteiden lievittäjänä, pienelläkin maalla voi olla oma pieni vaikutusmahdollisuutensa.

On aikansa elänyt käsitys olettaa Kiinan edustajien pahastuvan, jos heidän kanssaan keskustelelee arkaluontoisista kysymyksistä, muun muassa ihmisoikeuksien loukkauksista Kiinassa tai Taiwanin kysymyksen mahdollisista ratkaisukeinoista. Kiinan ulkopoliitikasta vastaavat henkilöt ovat rutinoituja, ammattitaitoisia poliitikkoja ja myös taitavia keskustelukumppaneita. Kiinan ulkopoliittikka on muuttunut viime vuosien aikana suvaitsevampaan suuntaan. Kiina pyrkii aktiivisesti luomaan itsestään kuvaa maana, joka on nousemassa suurvallaksi rauhanomaisin keinoin. Erityisesti Taiwanin kohdalla kiinalaiset kertovat avoimesti, että kysymys on Kiinan kannalta tärkeä. He ovat myös tunnustaneet, että ulkopuolisilla on oma intressinsä myötävaikuttaa vakauden ylläpitämiseen Taiwaninsalmessa. Siitä seuraa, että kunhan pitää Taiwanin itsenäisyyttä poissuljettuna vaihtoehtona, mistä vaan voi keskustella – ja tulisi myös keskustella.

Ei ole syytä kääntää Taiwanille selkäänsä. On paljon rakentavampaa kannustaa Taiwania hyväksymään, että muodossa tai toisessa heidän kohtalonsa on kytketty manner-Kiinaan. Se on maantieteellinen realiteetti. Se ei kuitenkaan tarkoita, että taiwanilaisten voitaisiin olettaa hyväksyvän tulevaisuuttaan koskevaa poliittista integraatiomallia, joka ei aidosti takaisi heidän edelleen elävän demokraattisessa, vapaassa yhteiskunnassa. Niin kuin raportissa aikaisemmin todetaan, kansainväliset takuut ovat minimiehto.

Suomen ei tarvitsisi noudattaa Pohjoismaista kaikkein matalinta profilia suhteissaan Taiwaniin. Suomi voisi panostaa ei-poliittisten suhteiden kehittämiseen niin kuin EU:n toimintastrategiassa on päätetty. Suomi on noudattanut erittäin varovaista linjaa Taiwaniin nähden peläten turhaan Kiinan reaktioita. Suomen Taipeiin-toimisto oli pitkään tyhjänä; tällä

hetkellä Suomea edustaa Finnpron vientikeskusta vetävä kaupallinen sihteeri.

Suomen valtion läsnäoloa Taipeissa tulisi vahvistaa. Eläkkeelle jäävä suurlähettiläs olisi oiva epävirallinen Suomen edustaja johtamaan ensisijaisesti taloudellisiin ja sivistyksellisiin suhteisiin keskittyvää toimistoamme Taipeissa. Tällainen henkilö voisi myös huolehtia Taiwanin yhteiskunnan poliittisen ja talouspoliittisen kehityksen raportoinnista. Ruotsilla on muodollisesti ulkoministeriöstä eronnut karriääridiplomaatti oman Taipei-toimistonsa päällikkönä. Saksalla, Ranskalla ja Britannialla on ulkoministeriönsä edustaja johtamassa Taiwanin-toimistoaan.⁷⁷ EU avasi edustuston Taiwanissa vuonna 2003.

Keskustelussa kiinalaisten viranomaisten kanssa Suomi muistetaan sovittelijanroolistaan; erityisesti Martti Ahtisaaren panos Kosovon kriisissä tuodaan spontaanisti esille Suomesta puhuttaessa. Monet taiwanilaiset tutkijat ja viranomaiset ovat puolestaan tietoisia Suomen poliittisesta historiasta ja mielellään ottavat esille yhtenäisiä piirteitä Suomen takavuosisikymmenien historiasta ja taiwanilaisten nykytilasta: kummassakin tapauksessa hyvin koulutettu, demokraattisessa yhteiskunnassa elävä pieni kansa on kokenut painostusta suurelta naapurilta, jossa yksinvaltaa pitää kommunistinen puolue.

Taiwanin kysymystä lähestyttäessä suomalaisten arvokkain panos voisi olla tarjota ulkoiset puitteet, jotka ensi alkuun mahdollistaisivat kiinalaisten ja taiwanilaisten tutkijoiden ja asiantuntijoiden säännölliset tapaamiset. Tänä päivänä tätä mahdollisuutta tarjoavat ainoastaan lukuisat amerikkalaiset tutkimuslaitokset, yliopistot ja järjestöt. Yhdysvallat ei kuitenkaan ole ulkopuolinen Taiwanin kysymystä tarkasteltaessa, ja siksi olisi suotavaa, että eurooppalaisilla tutkimuslaitoksilla, yliopistoilla ja järjestöillä olisi käytössään resursseja järjestää keskustelufoorumeja kiinalaisille ja taiwanilaisille tutkijoille ja virkamiehille. Kiinassa ja Taiwanissa tutkijoilla ja asiantuntijoilla on kanavat, joita pitkin tapaamisissa esillä olleet asiat välitetään oman maan päätöksentekijöille.

Huomattavasti moniulotteisempia ovat kysymykset, onko Suomen intresseissä pyrkiä vaikuttamaan Taiwanin ja manner-Kiinan suhteisiin, ja mikä merkitys on Taiwanin demokratialla. Noudattamalla ns. Ranskan linjaa Suomen hallitus voi toivoa pääsevänsä hyötymään Beijingin johtajien myötämielisyydestä,

Suomen ja Kiinan välinen kauppa vuosina 2001-2003

	vienti milj. EUR	osuus %	muutos %	tuonti milj. EUR	osuus %	muutos %	kauppatase milj. EUR
2001	1257.1	2.6	-14	1093.3	3.1	-2	163.8
2002	1201	2.5	-5	1244	3.5	13	-44
2003	1277	2.8	5	1570	4.3	25	-293

Lähde: Tullihallitus

Suomen ja Taiwanin välisen kaupan kehitys vuosina 2001-2003

	vienti milj. EUR	osuus %	muutos %	tuonti milj. EUR	osuus %	muutos %	tase milj. EUR
2001	234.3	0.5	-41	311.7	0.9	-4	-77.4
2002	140	0.3	-40	265	0.7	-16	-124
2003	296	0.6	111	260	0.7	-2	37

Lähde: Tullihallitus

Suomen ja Hongkongin kauppa vuosina 2001-2003

	vienti milj. EUR	%-osuus	%-muutos	tuonti milj. EUR	%-osuus	%-muutos	tase milj. EUR
2001	472.9	1	-5	119.8	0.3	-24	353.1
2002	533	1.1	13	92	0.3	-24	441
2003	408	0.9	-24	100	0.3	9	308

Lähde: Tullihallitus

Taulukko 4

Suomen vienti Kiinaan, Taiwaniin ja Hongkongiin muodosti yhdessä vain 4,3 % maamme kokonaisviennistä.

toisin sanoen turvaamaan mahdollisesti suomalaisille yrityksille tilauksia sellaisissa hankkeissa, joissa Beijingin poliittisilla päättäjillä on sananvaltaa. Tällaiset hankkeet liittyvät valtiovallan edelleen hallitsemiin aloihin, esimerkiksi energiasectoriin ja julkiseen liikenteeseen, tai valtaviin infrastruktuuriprojekteihin, joissa rahoitus tai osarahoitus tulee valtiovallalta.

Toisaalta on syytä muistaa, että Kiinan talouskasvua vievät eteenpäin enenevässä määrin yksityinen sektori sekä ulkomaalaisten ja kiinalaisten yhteisyritykset. Kiinan viranomaisten vaikutus yksityisen sektorin päätöksiin on vähäisempää; tosin myös yksityisellä sektorilla lupien saanti on riippuvainen viranomaisten hyvästä tahdosta.

Kun Kiinan mahdollisista ”kostotoimenpiteistä” keskustelelee Suomen ja muiden EU-maiden diplomaattien kanssa, lähes poikkeuksetta otetaan puheeksi Kiinan toimet Tanskaa vastaan

vuonna 1997.⁷⁸ Yhdysvallat ylipuhui Tanskan esittämään Kiinaa tuomitsevan aloitteen YK:n vuosittain kokoontuvassa ihmisoikeustoimikunnassa Genevessä. Odotetusti Kiina suuttui ja uhkasi Tanskaa ”kivellä joka lyödään pirstaleeksi Tanskan hallituksen päähän”.⁷⁹ Vaikka Yhdysvallat ja suurin osa EU-maista tukivat Tanskaa, Kiinan muihin maihin kohdistunut pelottelutaktiikka johti aloitteen kumoamiseen. EU-maista neljä – Espanja, Italia, Ranska ja Saksa – äänestivät aloitetta vastaan. Suomi pysytteli enemmistön joukossa ja äänesti Kiinaa tuomitsevan aloitteen puolesta.⁸⁰ Tiedossa ei ole kauppaa, jonka Suomi olisi menettänyt Suomen hallituksen menettelyn vuoksi. Päinvastoin, samoihin aikoihin Kiinan varapääministerin mukana Suomessa vierailut Kiinan ulkoministeriön edustaja vakuutti suhteiden olevan ennallaan Suomen kannanotosta huolimatta.⁸¹

Varmuutta Tanskan paitsioon joutumisen hinnasta ei luonnollisesti ole; erään tanskalaisen Kiinan-tutkijan arvion mukaan tanskalaiset liike-elämän edustajat arvioivat menettäneensä kauppoja yhteensä 1,5 miljardin Tanskan kruunun edestä (v. 1997 kurssin mukaan 235 milj. US \$).⁸² Mutta jos tarkastelee Tanskan vientitilastoja, vuoden 1997 ja 1998 välillä Tanskan Kiinaviennin arvo putosi vain noin viidenneksen tästä arviosta, 319 miljoonan Tanskan kruunun verran (50 milj. US \$). Laskua tapahtui vuodesta 1997 vuoteen 1998 noin 13 prosenttia. Vuonna 1999 Tanskan vienti lähti taas nousuun ja oli lähes saman arvoista kuin 1997. Vuonna 2000 viennissä tapahtui merkittävä kasvu, ja se oli jo kokonaisarvoltaan miljardi Tanskan kruunua enemmän kuin 1997.⁸³

Ruotsin kohdalla ei voi vientitilastoja tarkastellessa tehdä lainkaan johtopäätöstä, että ruotsalaiset yritykset olisivat kärsineet maan hallituksen noudattaessa ihmisoikeuskysymyksissä tai Taiwanin kysymyksessä Ranskaa jämäkämpää linjaa Kiinaan nähden. Vuonna 1998 Ruotsin vienti Kiinaan kasvoi edelliseen vuoteen nähden 33 prosenttia.

On mahdollista, että yksittäinen yritys kertoo yksittäisestä kaupasta, jonka firma olettaa menettäneensä kiinalaisten viranomaisten puuttuessa peliin. Kiina pyrkii välttämään riippuvaisuutta yhdestä yrityksestä tai maasta alalla kuin alalla, ja siksi se suosii ulkomaalaisten yritysten kilpailuttamista keskenään. Mikä tänään hävitään voidaan siis huomenna saada

takaisin, kun Kiina haluaa ojentaa kilpailijaa.

Ruotsalaiset ja tanskalaiset diplomaatit ja poliittiset johtajat ovat toki kuulleet Kiinan viranomaisten esittävän arvostelua maiden edustajien keskinäisissä tapaamisissa. Beijingissä on ollut tilaisuuksia, joihin Ruotsin ja Tanskan diplomaatit eivät ole saaneet kutsua Kiinan edustajien halutessa osoittaa paheksuntaansa. Mutta Ruotsin Beijingissä toimivien diplomaattien mukaan on vaikeaa osoittaa kauppaa, jonka ruotsalainen yritys olisi menettänyt ainoastaan maan poliittisen toiminnan seurauksena.

Maan talouselämän edustajien paitsioon joutuminen on epämääräinen ilmassa leijuva pelko, etenkin kun Kiinassa poliittiset näkökulmat ajavat taloudellisten tavoitteiden edelle. On kuitenkin toinen asia, onko epäedulliseen asemaan joutuminen konkreettista tai, Tanskan vuoden 1997 tapausta lukuunottamatta, edes missään tilanteessa toteutunut.

On hyvä huomioida, että kaikkien puheena olleiden EU-maiden vienti Kiinaan muodostaa vain pienen osan kunkin maan kokonaisviennistä: vuonna 2003 Suomen kohdalla 2,8 %, Saksan 2,75 %, Ranskan 1,4 %, Ruotsin 2,14 % ja Tanskan 1,14 %. Ainakin toistaiseksi miljardin ihmisen markkina-alueena tunnettu Kiina näyttlee vaatimatonta osaa eurooppalaisten kokonaisviennissä.

Jokainen EU-maa haluaa kehittää taloussuhteitaan Kiinan kanssa. Kiinakin pyrkii taloussuhteiden kehittämiseen. Kiina kaipaa myös kunnioitusta kansainvälisen politiikan areenalla. Lisäksi se etsii kaiken aikaa ratkaisua kiperimpään maan ulkosuhteisiin vaikuttavaan dilemmaan, Taiwanin tulevan aseman määrittelyyn. Esiintymällä ennen kaikkea aidon dialogin kannustajana ja ennakkoluulottomien poliittisten integraatiomallien puolestapuhujana Suomi voi saavuttaa Kiinan luottamuksen ja omalta pieneltä osaltaan toimia rauhan edistäjänä Taiwaninsalmessa.

Viitteet

¹ Beijing on pidättänyt itsellään oikeuden käyttää voimatoimia Taiwania vastaan, mikäli saari julistautuu itsenäiseksi, mikäli saarella syntyy hallitsemattomia levottomuuksia, mikäli saari joutuu vieraan vallan käsiin ja – vuodesta 2000 alkaen – mikäli saari pitkittää loputtomiin neuvotteluja yhdistymisestä.

² Kansanäänestykseen palataan jaksossa ”Lähitulevaisuuden näkymät”. Kansanäänestyksessä tiedusteltiin, pitäisikö Taiwanin sijoittaa lisää varoja puolustukseen, mikäli Kiina ei poista Taiwaniin suunnattuja ohjuksiaan, sekä tulisiko Taiwanin johdon pyrkiä manner-Kiinan kanssa poliittisiin keskusteluihin. Kansanäänestykseen osallistui vain noin 45 prosenttia äänestäjistä, vaikka presidentinvaaleissa äänestysprosentti oli runsaat 80 %.

³ Jason Dean, ”The Strait Grows Wider”, *Far East Economic Review*, 4.3.2004.

⁴ Haastattelu Beijingissä 16.3.2004.

⁵ Haastattelu Yhdysvalloissa 29.5.2003.

⁶ Taiwan hallitsee edelleen Matsun ja Quemoy’n pikkusaaria, jotka sijaitsevat yli 150 kilometrin päässä Taiwanin pääsaaresta mutta vain muutamia kilometrejä mantereelta. Asukkaita saarilla on yhteensä alle 30 000.

⁷ Jean-Pierre Cabestan, ”Integration without Reunification?” *Cambridge Review of International Affairs*, vol. 15, no. 1, 2002, s. 95.

⁸ Tässä luvussa käytetään selkeyden vuoksi kahta termiä: mannermaalaisia ja taiwanilaisia. Kiinan kielellä mannerkiinalaisista, jotka siirtyivät 1940-luvulla Taiwaniin sanotaan sananmukaisesti ”ulkopuolisen maakunnan ihminen” (*wai shen ren*), kun taas saarella useita sukupolvia jo asuneista ”taiwanilaisista” käytetään termiä ”paikallisen maakunnan ihminen” (*ben sheng ren*). ”Taiwanilaiset” puolestaan jakautuvat kahteen pääryhmään. Valtaosa tuli Taiwaninsalmen toisella puolella sijaitsevasta Fujianin maakunnasta, ja heidän jälkeläisensä puhuvat äidinkielenään fujianilaismurretta (*minnan*) muistuttavaa ”taiwanin kieltä”. Pienempi osa kuuluu *hakka*-vähemmistöön, jonka juuret ovat nekin Fujianissa tai viereisessä Guangdongin maakunnassa ja joka on osittain etnisesti ei-kiinalainen; heillä taas on oma *hakka*-murteensa. Mannermaalaiset puhuvat kotikielenään voittopuolisesti niin sanottua yleiskiinaa, jota kutakuinkin kaikki Taiwanin asukkaat taitavat tänä päivänä. Vuonna 2000 Taiwanin väestömäärä oli 22 miljoonaa: 14 % lasketaan mannermaalaisiksi (*wai sheng ren*), 75 % *minnan*-taiwanilaisiksi ja 10 % *hakka*-taiwanilaisiksi. Alkuperäisväestön, ns. aboriginaalien osuus on alle 1 %.

⁹ Haastattelu Taipeiissa helmikuussa 2000.

¹⁰ Taiwanin manner-Kiinan suhteita-valvova elin, Mainland Affairs Council (MAC) on tutkinut taiwanilaisten kannanottoja yhdistymiskysymykseen useita vuosia. Ks. <http://www.mac.gov.tw/english/index1-e.htm>, <http://www.mac.gov.tw/english/english/pos/9211/p9211e.htm>, http://www.mac.gov.tw/english/english/pos/9211/9211e_2.gif. Taulukoiden pohjana käytetty MAC:n julkaisemia taulukoita, jotka löytyvät osoitteesta <http://www.mac.gov.tw/english/english/pos/9105/po9104e.htm>.

¹¹ Taiwanin manner-Kiinan-suhteita valvovan elimen MAC:n websivulla on taiwanilaisten manner-Kiinaan suunnattuja käyntejä esittävä taulukko. Ensimmäiset tilastot ovat vuodelta 1988. Vuoden 1995 loppuun meneessä oli tilastoitu yli 10 miljoonaa taiwanilaisten käyntiä manner-Kiinassa (sama henkilö oli saattanut käydä useamman kerran): <http://www.mac.gov.tw/english/english/foreign/28.gif>.

¹² Su Chin haastattelu Taipeiissa, 9.3.2000. Su johti silloin Taiwanin manner-Kiinan suhteista-vastaavaa elintä.

¹³ George W. Bushin hallitus on höllentänyt monia edeltäjiensä ylläpitämiä,

muodollisuuksia koskevia tiukkoja sääntöjä Taiwanin edustajien suhteen. Kun Chen Shui-bian matkusti marraskuussa 2003 Panaman 100-vuotisjuhliin, hän pysähtyi 44 tunniksi transit-matkustajana New Yorkissa. Ensimmäistä kertaa Taiwanin presidentti piti lehdistötilaisuuden Yhdysvaltain maaperällä, hän piti julkisen puheen sadoille kannattajilleen ja hän tapasi vapaasti kongressin edustajia hotellissaan ja tarjoamillaan illallisilla Hudson-joen risteilyllä. Edellisellä käynnillä hän oli lähestulkoon kotiaarestissa hotellissaan ja muutama kongressin edustaja joutui livahtamaan hotellin keittiön kautta häntä tapaamaan. Panamassa ulkoministeri Colin Powell kätteli Cheniä ja suostui samaan valokuvaan hänen kanssaan. Erään korkea-arvoisen Bushin hallinnon edustajan mukaan tapaaminen ei ollut ennakkoon suunniteltu, mutta toisaalta ”Yhdysvaltain ulkoministerillä ei ole syytä välttää Taiwanin presidenttiä juoksemalla nurkan taakse kun tämä lähestyy eikä Yhdysvaltain hallitus aio kohdella Taiwanin presidenttiä kansainvälisenä hylkiönä” (puhelinhaastattelu Washingtonissa työskentelevän Bushin hallinnon edustajan kanssa 8.1.2004). Ks. Susan V. Lawrence, ”United States and Taiwan: Diplomatic But Triumphal Progress”, *Far East Economic Review*, 13.11.2003.

¹⁴ Chenille niukasti hävinneen Lien Chanin syytökset muun muassa ääntenlaskuvaiheessa tapahtuneista mahdollisista laiminlyönneistä käsitellään oikeudessa Taiwanissa. Juridinen prosessi oli vielä kesken tämän raportin mennessä painoon 27.4.2004. Äänten uudelleenlaskennan oli määrä alkaa 10.5.2004.

¹⁵ John F. Kennedy voitti yhtä pienellä, 0,2 prosentin erolla Richard Nixonin Yhdysvaltain presidentinvaaleissa vuonna 1960.

¹⁶ Sitoutumaton kansalaisliike kehotti ihmisiä äänestämään tyhjää vastalauseeksi poliittisen järjestelmän mädäntyneisyydelle. Runsaat 300 000 ääntä hylättiin joko sen vuoksi, että äänestysliput olivat epäselvästi täytettyjä tai tyhjiä. Ks. ”A Dark Horse in Taiwan Poll”, *Far East Economic Review*, 22.1.2004.

¹⁷ Philip P. Pan, ”Election in Taiwan is a Vote on China”, *Washington Post*, 19.3.2004. Taiwanilaisen demokraattisen järjestelmän toimivuutta tutki Chu Shu-long.

¹⁸ Ks. ”KMT adapts to win back voters”, *Taipei Times*, 17.11.2003; Chris Taylor, ”Taiwan’s Seismic Shift”, *Asia Wall Street Journal*, 4.2.2004.

¹⁹ Kansanäänestyksessä tiedusteltiin, pitäisikö Taiwanin sijoittaa lisää varoja puolustukseen, mikäli Kiina ei poista Taiwaniin suunnattuja ohjuksiaan, sekä tulisiko Taiwanin johdon pyrkiä manner-Kiinan kanssa poliittisiin keskusteluihin. Kansanäänestykseen otti osaa vain noin 45 prosenttia äänestäjistä.

²⁰ Ks. esim. Richard Baum, ”China Puzzle”, Knight-Ridder Syndicate – Sunday Perspective, 4.4.2004. Baum kuului 50 länsimaalaisen tarkkailijan joukkoon, joka kutsuttiin seuraamaan Taiwanin presidentinvaaleja. Baum kirjoittaa olevansa vaikuttunut siitä, että vaaliprosessi eteni avoimesti ja reilusti, sekä siitä, että valtaosa vaalien jälkeisistä mielenosoituksista oli rauhallisia ja järjestäytyneitä.

²¹ Haastattelut Taiwanin kysymyksen parissa työskentelevien mannerkiinalaisten virkamiesten ja tutkijoiden kanssa Hongkongissa 17.3.2004, Beijingissä 2.4.2004.

²² Perustuslakia on muutettu useita kertoja viime vuosien aikana, mutta se on Chenin mielestä edelleen demokratialle sopimaton ja aikansa elänyt jäänne yksipuoluejärjestelmän ajoilta. Chenin on lähes mahdotonta saada perustuslakia muutettua Taiwanin parlamentissa, sillä Kiinan tasavallan perustuslain mukaan (artikla 174) muutos perustuslakiin vaatii, että kolme neljäsosaa parlamentin jäsenistä äänestää sen puolesta. Chenin puolueella DPP:llä ja sen liittolaisella TSU:lla (Taiwan Solidarity Union) ei ole tällä hetkellä edes enemmistöä parlamentissa; tosin joulukuussa 2004 pidettävät parlamenttivaalit saattavat muuttaa tilannetta. Ks. Keith Bradsher, ”Taiwan Passes Independence Referendum Law”, *New York Times*, 27.11.2003; George Wehrfritz, ”Taiwan: Rocking the Boat”, *Newsweek*, 22.12.2003; Ralph Cossa, ”Taiwan Referendum: Waving A Red Flag”, CSIS Pacific Forum, PacNet no. 48, 3.12.2003.

²³ Haastattelu Bushin hallinnon edustajan kanssa Shanghaissa 16.4.2004.

²⁴ Haastattelut USA:n ja Taiwanin puolustusvoimien sekä molempien puolustusministeriöiden edustajien kanssa Yhdysvalloissa 29.–30.5.2003 sekä Taipeiissa 29.3.2004.

²⁵ Ks. esim. Bernard D. Cole, ”Shifting Power Balance in the Taiwan Strait”, *China Brief*, vol. IV, issue 7, 1.4.2004.

²⁶ George W. Bush lausui tämän vastatessaan Taiwania koskevaan kysymykseen ABC:n televisio-ohjelmassa ”Good Morning America” 25.4.2001.

²⁷ Linda Jakobson, ”Playing Ball across the Taiwan Strait”, *International Herald Tribune*, 6.–7.3.2004, [http://www.iht.com/ihtsearch.php?id=508936&owner=\(IHT\)&date=20040305141530](http://www.iht.com/ihtsearch.php?id=508936&owner=(IHT)&date=20040305141530), julkaistu suomeksi *Helsingin Sanomissa* 17.3.2004.

²⁸ *Ibid.*

²⁹ Sheng Lijun, *China's Dilemma. The Taiwan Issue*, Lontoo: L.B.Taris Publishers, 2001, s. 101. ”Yksi maa, kaksi järjestelmää” -mallia kannatti vain 7,4 % vastaajista Taiwanin manner-Kiinan-suhteita tutkivan elimen (MAC) marraskuussa 2003 tekemässä tiedustelussa, 71,4 % vastusti sitä. Jason Dean, ”The Strait Grows Wider”, *Far East Economic Review*, 4.3.2004.

³⁰ Kiinan Kansalliskongressi päätti 26.4.2004, ettei hongkongilaisille myönnetä oikeutta valita Hongkongin korkeinta johtajaa vuonna 2007 eikä ns. parlamentin kaikkia edustajia 2008. Mielipidetiedustelujen mukaan suurin osa hongkongilaisista toivoo laajempia poliittisia oikeuksia ja kannattaa ns. demokratiaryhmittymän vaatimia muutoksia vaalilakeihin. Ks. esim. Keith Bradsher, ”Beijing fights criticism of Hong Kong policy”, *International Herald Tribune*, 28.4.2004. Chen Shui-bianin 29.3.2004 *Washington Postille* myöntämä haastattelu kokonaisuudessaan <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/articles/A33322-2004Mar29.html>.

³¹ Haastattelut Beijingissä maaliskuussa 2003, helmikuussa 2004.

³² Haastattelut Bushin hallinnon virkamiesten kanssa Washington DC:ssa huhtikuussa 2003. Haastattelut olivat osa Linda Jakobsonin International Crisis Groupilta saamaa toimeksiantoa osallistua Taiwaninsalmen tulevia poliittisia ratkaisuja käsittelevän raportin laatimiseen. Ks. *ICG Taiwan Strait Report IV: How an Ultimate Political Settlement Might Look*, Bryssel: International Crisis Group, Asia Report no. 75, 26.2.2004, s. 23. http://www.crisisweb.org/library/documents/asia/taiwan_strait/075_taiwan_strait_iv_ultimate.pdf.

³³ Raportin laativat arvovaltaisen Qinghuan-yliopiston edustajat Chu Shulong, Gu Lijun ja Bo Wang: *The Cross-Taiwan Strait Relation: Past, Present, and Future*, Beijing: Institute of Strategic Studies, School of Public Policy and Management, Tsinghua University, 2003.

³⁴ ”A Brief on the ’Confederation’ Concept in the Draft Platform of the Kuomintang Party”, Taipei: National Policy Foundation, July 2001, www.gio.gov.tw/taiwan-website/5-gp/election/major/major02b.htm.

³⁵ David M. Lampton ja Kenneth Lieberthal palasivat 12.4.2004 julkaistussa kirjoituksessaan länsimaiden ja taiwanilaisten tutkijoiden keskuudessa usein esitettyyn ajatukseen väliaikaisen sopimuksen solmimisesta. Pääpiirre näissä vuosien varrella tehdyissä ehdotuksissa on ollut Taiwaninsalmen tilanteen jäädyttäminen useaksi vuosikymmeneksi, jonka aikana Kiina lupaisi olla käyttämättä voimatoimia ja Taiwan lupaisi olla julistamatta itsenäisyyttä. Nämä ehdotukset ovat kuitenkin vanhentuneet, sillä Taiwanin presidentti Chen Shui-bian on toistuvasti todennut, että Taiwan on jo suvereeni itsenäinen valtio ja siksi itsenäisyysjulistusta ei tarvita. Lamptonin ja Lieberthalin ehdotuksessa esitetään, että Taiwan lupaisi olla vahvistamatta itsenäisyyttään juridisilla toimenpiteillä, jos Beijing lupaisi olla hyökkäämättä saarta vastaan. ”Heading Off the Next War”, *Washington Post*, 12.4.2004; Brysselissä päämajaansa pitävän International Crisis Groupin 4-osaisen Taiwaninsalmea käsittelevän raporttisarjan viimeisessä osassa on hahmoteltu ”Suur-Kiinan unionia” eräänä kestävä poliittisen integraation mallina: *ICG Taiwan Strait Report IV: How an Ultimate Political*

Settlement ..., *op. cit.*; ks. myös Gareth Evans, ”A ’Greater Chinese Union’ with Taiwan?”, *International Herald Tribune*, 12.3.2004 (Evans on ICG:n toimitusjohtaja); Linda Jakobson, ”Taiwan’s Challenge to China and the World – Part II: A ’Greater Chinese Union’ offers best political solution”, *YaleGlobal*, 15.3.2004, <http://yaleglobal.yale.edu/display.article?id=3520>; sekä ICG:n Taiwan Strait Report IV:ssa että James Seymourin artikkelissa ”Chen Shui-bian’s inauguration speech: How he might delight almost everyone” (*Apple Daily* 10.5.2004) hahmotellaan eräänä ratkaisuvaihtoehtona itsehallintomallia Ahvenanmaan tai Grönlannin hengessä; Jyrki Kallio ja Mikael Mattlin ovat esittäneet Taiwanin kysymystä koskevan ratkaisuehdotuksen, joka ”pohjautuu konfедераatiomalliin, jota ei kuitenkaan voi avoimesti kutsua konfедераatioksi” kirjoituksessaan ”Taiwanin-kysymys ratkeaa vain diplomaattisella innovatiivisuudella”. *Kosmopolis* vol. 33:1/2003 sekä esitelmässään ”Thinking Outside of the One China Box. How to undo the Gordian knot in the Cross-Strait impasse?”, Conference of the European Association of Taiwan Studies, London School of Oriental and African Studies (SOAS), 17–18.4.2004; kanadalaisen Jeremy T. Paltielin ratkaisu arkaan suvereniteetikysymykseen pohjautuu mm. ehdotukseen, että kumpikin osapuoli tunnustaisi ”yhden Kiinan” periaatteen, samalla kun he tunnustaisivat toistensa perustuslait. ”Dire Straits: Rescuing the Taiwan problem from the zero-sum game of international sovereignty”, *China Perspectives*, no. 34, March-April 2001.

³⁶ *ICG Taiwan Strait Report IV: How an Ultimate Political Settlement ...*, *op. cit.*, s. 10–14; ks. myös Thomas Bartlett, ”The Role of History in China’s View of the World Today”, *Pacific Review*, vol. 13, no. 1, February 2001, s. 118; Linda Jakobson, *A Million Truths. A Decade in China*, New York: M. Evans, 1998, s. 202–203; James W. Watson, ”Rites or Beliefs? The Construction of a Unified Culture in Late Imperial China” teoksessa Lowell Dittmer & Samuel S. Kim (toim.) *China’s Quest for National Identity*, Ithaca: Cornell University Press, 1993, s. 93; Robert P. Weller, *Alternate Civilities. Democracy and Culture in China and Taiwan*, Boulder: Westview Press, 1999, s. 26–27.

³⁷ *ICG Taiwan Strait Report IV: How an Ultimate Political Settlement ...*, *op. cit.*; ks. myös Evans, ”A ’Greater Chinese Union’ ...”, *op. cit.*; Jakobson, ”Taiwan’s Challenge to China...”, *op. cit.*

³⁸ Jason Dean, ”Taiwan’s Chen Softens Stance. Ideas for Better Relations With China May Not Be Enough to Ease Tensions”, *Asia Wall Street Journal*, 4.2.2004. Helmikuussa 2004 Chen esitti ajatuksensa ”rauhan ja vakauden rakennelmasta”, joka loisi pohjan osapuolten välisille poliittisille neuvotteluille. Chen teki aloitteensa ensimmäisessä lehdistötötilaisuudessaan kolmeen ja puoleen vuoteen.

³⁹ Haastattelut Beijingissä maaliskuussa 2003 ja helmikuussa 2004.

Ennen Taiwanin presidentinvaaleja maaliskuussa 2003 Chen Shui-bianin hallinnon virkamiehet antoivat ymmärtää, että Chen aikoi pyytää Yhdysvaltoja sovitteluvaksi osapuoleksi, jotta poliittiset keskustelut Beijingin ja Taipeiin välillä saataisiin käynnistettyä. Aikaisemmin Taiwan on vastustanut ajatusta, että Yhdysvallat pakottaisi sen neuvottelupöydän ääreen, mutta Chenin hallinnon virkamiesten mukaan tilanne olisi toinen, jos taiwanilaiset tekisivät aloitteen. Taiwanilaislähteiden mukaan Beijingin kääntymisen viime vuoden lopussa Washingtonin puoleen, jotta Chen saataisiin luopumaan perustuslakia koskevasta kansanäänestyksestä, osoitti Beijingin suostuvan Yhdysvaltain myötävaikutukseen. Haastattelut Chenin hallinnon virkamiesten kanssa 29.3.2004 Taipeiissa; ks. myös Kathrin Hille, ”Taiwan plans new China talks with US help”, *Financial Times*, 29.2.2004, http://news.ft.com/servlet/ContentServer?page_name=FT.com/StoryFT/FullStory&c=StoryFT&cid=1077690775947; Joseph Kahn, ”Taiwan casts U.S. as broker with China”, *International Herald Tribune*, 28.4.2004.

Jo lokakuussa 2002 Kiinan silloinen presidentti Jiang Zemin kosketteli myös ulkopuolisten, erityisesti Yhdysvaltain, intressejä Taiwanin kysymyksen suhteen tavatessaan George W. Bushin Teksasissa. Eräiden ulkopuolisten tarkkailijoiden mukaan Jiangin kommentit olivat merkittäviä, sillä aikaisemmin Kiinan korkein johto ei ole väläyttänyt ulkopuolisten mahdollista roolia Taiwanin kysymyksen ratkaisemisessa.

”Jiang Claims Unification in U.S. Interest”, Agence France Press, 26.10.2002.

⁴⁰ Haastattelu Bushin hallinnon korkea-arvoisen edustajan kanssa Washingtonissa 7.4.2003, ks. loppuviite 15. *ICG Taiwan Strait Report IV: How an Ultimate Political Settlement ...*, *op.cit.*, s. 23; ks. myös Chas W. Freeman Jr., ”America and China in the Century Ahead: Enemies or Friends”, esitelmä konferenssissa ”FACES 2004: On Common Ground” Stanford Universityssä Kaliforniassa 13.4.2004.

⁴¹ <http://europa.eu.int/abc/doc/off/bull/fi/200310/p104048.htm>. Tosin vielä ei ole varmuutta siitä, sallitaanko kiinalaisten saavan kaikkein arkaluontoisimmat koordinaatiokoodit. Vuonna 2008 valmistuvan järjestelmän kokonaisarvo on 4,2 miljardia Yhdysvaltain dollaria; kiinalaisten kustannusosuudeksi kaavaillaan 236 miljoonaa eli noin 5 prosenttia.

⁴² Haastatteluja EU-komissiossa Brysselissä, 3.3.2003.

⁴³ ”China and France to conduct naval drills”, *Financial Times*, 13.3.2004.

⁴⁴ ”Sino-European Relations: It’s More than Love”, *Far East Economic Review*, 12.2.2004; arvion teki EU-komission Beijingin-edustuston varajohtaja Franz Jessen.

EU:n ja Kiinan välinen kauppa oli 87 miljardin Yhdysvaltain dollarin arvoista vuonna 2003; EU ja Kiina olivat toistensa kolmanneksi suurimmat kauppakumppanit. Vuonna 2004 kaupan arvon ennustetaan nousevan 25 prosenttia. ”China, EU Pledge to Become ’Big Partners’”, Associated Press, 30.10.2003.

⁴⁵ Eräs Hongkongissa toimiva, alun alkaen mannerkiinalainen huippuekonomisti, joka tapaa säännöllisesti Kiinan korkeinta johtoa, sanoi kiinalaisten suosivan eurooppalaisia kauppakumppaneina amerikkalaisten sijaan kolmesta syystä: 1. poliittisella tasolla maiden väliset suhteet ovat lähentyneet, hän mainitsi Saksan liittokanslerin Schroederin jokavuotiset vierailut Beijingissä; 2. eurooppalaiset tarjoavat amerikkalaisia huomattavasti edullisempia lainoja (ns. pehmeitä lainoja olemattomine korkoineen); 3. eurooppalaiset eivät noudata vientirajoituksia lähimainkaan niin tiukasti kuin amerikkalaiset, jotka käsittelevät tapauskohtaisesti jokaista kauppaa. Haastattelu Hongkongissa 13.3.2004.

⁴⁶ Englanniksi: http://english.peopledaily.com.cn/200310/13/eng20031013_125906.shtml.

⁴⁷ Commission of the European Communities, policy paper ”A maturing partnership – shared interests and challenges in EU-China relations”, COM (2003) 533 fin 10/09/03, s. 10. http://europa.eu.int/comm/external_relations/china/com_03_533/com_533_en.pdf.

⁴⁸ Tämä, niin kuin muut EU-maiden diplomaatteihin ja virkamiehiin viittaavat kohdat raportissa, perustuu 15 haastatteluun kuuden EU-maan diplomaattien ja virkamiesten kanssa Beijingissä 16.2.–19.2.2004, Brysselissä 3.3.–4.3.2003 ja Hongkongissa 6.1.–8.1.2004; ks. myös esim. Robert Marquand, ”China Throwing Diplomatic Elbows to Isolate Taiwan”, *Christian Science Monitor*, 19.12.2003, <http://www.csmonitor.com/2003/1219/p07s02-woap.html>; Frank Ching, ”How to win over Taiwan”, *South China Morning Post*, 24.3.2004.

⁴⁹ Ks. esim. AFP & Reuters, ”China’s pressure forces Chen to cancel Europe trip”, *Taipei Times*, 17.3.2004, <http://www.taipetimes.com/News/front/archives/2003/03/17/198361>. EU:n ulkoministereiden kesken lienee voimassa epävirallinen sopimus, ettei Taiwanin presidentille, varapresidentille eikä pää-, ulko- ja puolustusministerille myönnetä viisumia edes yksityiselle vierailulle. Ks. esim. Yuchun Lan, ”The European Parliament and the China-Taiwan Issue: An Empirical Approach”, *European Foreign Affairs Review* 9, 2004, s. 131.

⁵⁰ *Ibid.*, s. 131.

⁵¹ Konferenssi ”New Security Challenges for Asia and Europe” järjestettiin Beijingissä Asia-Europe Foundationin ja China Institute of International Studiesin toimesta. Konferenssin eurooppalaisten järjestäjien mukaan Kiinan edustajat eivät hyväksyneet

taiwanilaistutkijoiden kutsumista tapahtumaan. Mielenkiintoista oli useiden osallistujien huomio, että moni konferenssissa esitelmöinyt kiinalainen osallistuja hyväksyi ajatuksen uudenaikaisesta, myös multilateraalisesta lähestymisestä Aasiaa uhkaaviin turvallisuushaasteisiin, mutta sulki sellaisen lähestymistavan pois, jos heiltä kysyttiin Taiwanin kysymyksen ratkaisusta. He totesivat Taiwanin kysymyksen olevan ”Kiinan sisäinen asia”. Haastatteluja Beijingissä 21.–23.4.2004. (Linda Jakobson osallistui konferenssiin UPI:n edustajana.) Samaan aikaan Boaoissa Hainanin saarella järjestetyssä Boao Forum of Asia -konferenssissa indonesialainen esitelmöitsijä otti esille Taiwanin tilanteen ja kehotti Beijingiä ymmärtämään muiden Aasian maiden huolen tilanteen mahdollisesta kärjistyisestä aseelliseksi konferenssiksi. Yksikään kiinalainen puhuja ei maininnut Taiwania, eikä taiwanilaistutkijoita ollut kutsuttu paikalle. Allen T. Cheng, ”Beijing struggles to win over wary neighbours”, *South China Morning Post*, 25.4.2004.

⁵² Ks. esim. Robert Wielaard, ”EU May Lift Ban on Arms Sales to China”, Associated Press, 23.1.2004

⁵³ BBC: ”EU works to end China’s arm ban”, <http://news.bbc.co.uk/go/pr/fr/-/2/hi/europe/3515856.stm> 16.3.2004

⁵⁴ Haastattelu EU:n Beijingin-edustustossa 17.2.2004.

⁵⁵ ”Arms embargo on China makes no more sense: Chirac”, People’s Daily Online, 28.1.2004, http://english.peopledaily.com.cn/200401/28/eng20040128_133361.shtml.

⁵⁶ Vuosia Hongkongissa ranskalaisen Kiina-tutkimuskeskuksen CEFIC:n johtajana toiminut tutkija Jean-Pierre Cabestan kirjoittaa ranskalaisten aseidenvientikieltorikkomuksista suorasukaisesti artikkelissaan: ”Taiwan’s Challenge to China and the World - Part I”, *YaleGlobal*, 12 March 2004, <http://yaleglobal.yale.edu/display.article?id=3504>. Cabestan mainitsee Ranskan 1990-luvun alussa tekemän päätöksen olla välittämättä Beijingin uhkailuista ja myydä Taiwanille kuusi La Fayette -sota-alusta ja 60 Mirage 2000 -lentokonetta ja toteaa, että Ranskan nykypolitiikka voidaan kenties nähdä tämäläpöaisena kaupparatsupolitiikkana; aseita myydään, jotta Ranskan aseteollisuus pysyisi hengissä. Toisaalta, Cabestan jatkaa, ranskalaisten ponteva toiminta aseidenvientikiellon purkamiseksi täytyy myös nähdä osana Chiracin geopolittista strategiaa. Cabestanin mukaan Saksan asettuminen aseidenvientikiellon purkamisen kannalle on ymmärrettävä siinä valossa, että Saksalla on omat asevientä koskevat tiukat säännöt.

⁵⁷ Petteri Tuominen, ”EU-maat ovat myyneet ammuksia Kiinaan”, *Helsingin Sanomat*, 15.4.2004. Suomi mainitaan myös YK:n tilastossa maana, joka on viime vuosina myynyt pienaseiden ammuksia Kiinaan.

⁵⁸ Haastatteluja EU-komission Beijingin-edustustossa sekä kuuden EU-maan ja Yhdysvaltain Beijingin-lähetystössä ja Hongkongin pääkonsulaatissa helmi- ja maaliskuussa 2004. Moni EU-diplomaatti Beijingissä sanoi Ranskan ja Saksan jo keränneen paljon pisteitä Beijingiltä (”they’ve already won a lot of points”). Gudrun Wacker on selvittänyt perusteellisesti aseidenvientikieltoa koskevaa debattia ja EU:n voimassa olevia aseidenvientä koskevia säännöksiä kirjoituksessaan ”Should the EU Arms Embargo Against China Be Lifted?” SWP Comments, Berliini: German Institute for International and Security Affairs, 2004. http://www.swp-berlin.org/common/get_document.php?id=824&PHPSESSID=90ed6ee0506d6eb4d181e65e8b3760ed.

⁵⁹ Haastattelu EU:n Beijingin-edustuston edustajan kanssa 22.4.2004. Ranskan ulkoministeriön edustajan avajaispuhe Beijingissä 22.4. pidetyssä konferenssissa ”New Security Challenges for Asia and Europe” sisälsi muutaman minuutin kestäneen selvityksen aseidenvientikiellon tarpeettomuudesta. Konferenssia sponsoroivat European Aeronautic Defence and Space Company (EADS) sekä Ranskan ulkoministeriö. Sen järjestivät Asia-Europe Foundation ja China Institute of International Studies.

⁶⁰ Tosin Kiinaa koskeva aseidenvientikielto ei ole EU:n aseidenvientikieltojen

virallisella listalla ja huhtikuussa 2004 oli edelleen epäselvää, miten uudet jäsenmaat tulkitsevat ja noudattavat kieltoa. Kiina on viime vuodet uudenaikaistanut sotakalustoaan paitsi venäläisiltä myös itäeurooppalaisilta tehdyillä hankinnoilla. Esimerkiksi helmikuussa 2004 tšekkiyritys möi Kiinaan korkeatasoista teknologiaa sisältävän, sotilaalliseen käyttöön soveltuvan tutkan.

⁶¹ Ranskalainen yritys Astrium on rakentanut ROCSAT 2 -satelliitin, jonka ominaisuuksiin kuuluu kauko-ohjattava tiedustelutointa, ks. <http://www.nspo.gov.tw/e50/home/>.

⁶² Haastatteluja EU-komission Beijingin edustustossa sekä kuuden EU-maan Beijingin-lähetystössä ja Hongkongin pääkonsulaatissa tammi- ja helmikuussa 2004.

⁶³ Esillä EU-diplomaattien keskinäisissä keskusteluissa on ollut myös vaatimus, että Kiina vapauttaisi 500-600 poliittista vankia, jotka on tuomittu osallistumisesta vuoden 1989 tapahtumiin, sekä vaatimus, että Kiina sallisi kommunistisesta puolueesta riippumattoman ammattijärjestön. Nämä lienevät yhtä epärealistisia kuin vaatimus, että Kiina luopuisi kuolemanrangaistuksesta.

⁶⁴ Haastattelu EU-komission Beijingin-edustustossa 17.2.2004. Ks. myös esim. Robert Wielaard, "EU May Lift Ban on Arms Sales to China," Associated Press, 23.1.2004, <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/articles/A42922-2004Jan23.html>.

⁶⁵ Amerikkalaisen George Washington -yliopiston professori David Shambaugh yhtyy EU:n aseidenvientikiellon purkamista puoltavien näkemykseen, että kiellon poistaminen olisi pitkälle symbolinen ele. "Lifting the China arms ban is only symbolic," *Financial Times*, 4.3.2004.

⁶⁶ Haastattelut kahden selvityksen lukeneen EU-edustajan sekä eurooppalaisen sotilasattasean kanssa, 26.3.2004. Raportit oli maaliskussa 2004 merkitty luottamuksellisiksi. Useat EU-maiden edustajat niin Beijingissä kuin Euroopassakin kuitenkin suostuivat keskustelemaan raporttien sisällöstä.

⁶⁷ Haastatteluja Beijingissä EU-maiden edustajien kanssa helmikuussa 2004. Ks. myös Roger Cliff & Evan S. Medeiros, "Keep the ban on arms for China," *International Herald Tribune*, 23.3.2004; Wacker, "Should the EU Arms Embargo..." , *op. cit.*, s. 4.

⁶⁸ Haastattelu EU:n Beijingin-edustuston edustajan kanssa 22.4.2004.

⁶⁹ Haastattelu EU:n Beijingin-edustuston edustajan kanssa 22.4.2004. Ks. myös "EU Firm on China Arms Embargo", *Far East Economic Review*, 15.4.2004.

⁷⁰ Ruotsin ulkoministeriön edustajan haastattelu helmikuussa 2004.

⁷¹ Ruotsin ulkoministeriön Hongkongissa vierailleen edustajan haastattelu, 25.2.2004.

⁷² Ruotsin eduskunnassa ulkoministeri Laila Freivalds joutui 13.2.2004 vastamaan Folkpartietin puheenjohtajan Lars Leijonborgin 20.1.2004 jättämään kyselyyn, miksi pääministeri Göran Persson ei asettanut selvästi kiellon poistamista vastaan joulukuussa 2003 pidetyssä EU-kokouksessa. Leijonborg kysyi lisäksi, mihin toimenpiteisiin Ruotsin hallitus aikoo ryhtyä varmistaakseen, ettei aseidenvientikieltoa pureta ennen kuin on näköpiirissä ratkaisu Taiwanin kysymyksessä sekä selkeitä merkkejä parannuksesta Kiinan ihmisoikeustilanteesta. <http://www.riksdagen.se/debatt/fragor/ip.asp?rm=0304&nr=232> ; <http://www.svenska-freds.se/kampanj/>.

⁷³ Erkki Tuomioja, Skärp reglerna för vapenhandeln, *Hufvudstadsbladet*, 27.4.2004. Kun Kiinan ulkoministeri Li Zhaoxing vieraili huhtikuussa 2004 Helsingissä, Tuomioja sanoi, että Suomi suhtautuu vientikiellon purkamiseen "avoimin mielin". "Olemme valmiita harkitsemaan asiaa", Tuomioja sanoi Lin kanssa pitämässään lehdistötilaisuudessa. Tuomioja muistutti, että jos asevientikielto purettaisiin, kuten näyttää mahdolliselta, on olemassa ns. eettinen säännöstö. Jos ongelmia ilmenee, siihen voidaan Tuomiojan mukaan turvautua. Inka Kovanen, "Kiinan ulkoministeri Li Suomessa: Aseidenvientikielto pelkkä jäännös", *Helsingin Sanomat* 21.4.2004.

⁷⁴ Suomen ulkoministeriön edustajien haastattelut helmikuussa 2004.

Taiwanin kiistanalainen asema

⁷⁵ Suomen ulkoministeriön edustajan haastattelu helmikuussa 2004.

⁷⁶ Suomen ulkoministeriön edustajan haastattelu helmikuussa 2004.

⁷⁷ Tang, ”EU’s Taiwan policy in the light...”, *op.cit.*, s. 522. Saksan instituuttia Taipeissa ovat johtaneet jopa suurlähettilään arvon saaneet henkilöt.

⁷⁸ Haastatteluja EU-komission Beijingin edustustossa sekä kuuden EU-maan Beijingin-lähetystössä ja Hongkongin pääkonsulaatissa tammi- ja helmikuussa 2004.

⁷⁹ Ann Kent on kuvannut Kiinan uhkailuja ja kostotoimenpiteitä vuoden 1997 tapauksen yhteydessä kirjassaan *China, the United Nations, and Human Rights*, Philadelphia: University of Pennsylvania 1999, s. 76–77. Sitaatti on kirjoituksesta Stephen Mufson, ”China Cautions U.S., Denmark Against Human Rights Criticism”, *Washington Post*, 11.4.1997. Ks. myös Kjeld Erik Brodsgaard, ”Denmark’s China policy 1950–2000” teoksessa Bertel Heurlin ja Hans Mouritzen (toim.) *Danish Foreign Policy Yearbook 2000*, Kööpenhamina; Danish Institute of International Affairs 2000, s. 149–156; ”Denmark incurs China’s wrath; A strongman’s last hurrah”, *US News & World Report*, 28.4.1997. <http://static.highbeam.com/u/usnewsampworldreport/april281997/denmarkincurschinaswrathastrongmanslasthurrah/>.

⁸⁰ Jyrki Raivio, ”EU:n ulkoministerikokouksessa kiisteltiin Kiinan tuomitsemisesta”, *Helsingin Sanomat*, 8.4.1997.

⁸¹ Johanna Mannila, ”Kiinalaisvieras: Ihmisoikeuslausumalla ei vaikutusta Suomen ja Kiinan suhteisiin”, *Helsingin Sanomat*, 9.4.1997.

⁸² Tanskalaistutkijan haastattelu puhelimitse 26.3.2004.

⁸³ Kauppatiedot tässä raportissa kunkin maan vientitilastoista; Tanskan kohdalla ks. www.statbank.dk, Ruotsi: www.scb.se, Suomi: www.finpro.fi, Saksa: www.destatis.de, Ranska: www.dree.org.

International Crisis Groupin (www.crisisweb.org) vuonna 2003 ja 2004 julkaisema 4-osainen raporttisarja luo perusteellisen katsauksen Taiwanin salmen tilanteeseen. Raportit tarkastelevat lähimenneisyyttä (I), sotilaspoliittista tilannetta ja osapuolten sotavoimien vahvuutta (II), nykypäivän poliittista tilannetta (III) sekä poliittisen ratkaisun ehtoja ja mahdollisia yhdistymismalleja (IV). *Taiwan Strait I: What's Left of One China*, Asia Report no. 53; *Taiwan Strait II, The Risk of War*, Asia Report no. 54; *Taiwan Strait III, The Chance of Peace*, Asia Report no. 55, Bryssel 6.6.2003; *Taiwan Strait IV: How an Ultimate Political Statement Might Look*, Asia Report no. 75, 26.2.2004. <http://www.crisisweb.org/home/index.cfm?id=2615&l=1>.

Richard C. Bush, *Untying the Knot. Making Peace in the Taiwan Strait*, Washington DC: Brookings Institution Press 2004. Tuore kirja tarkastelee Yhdysvaltain roolia ja valintoja Taiwanin ratkaisemattoman tulevaisuuden valossa.

Jay Taylor, *The Generalissimo's Son. Chiang Chiang-Kuo and the Revolutions in China and Taiwan*, Cambridge, MA: Harvard University Press 2000. Chiang Kai-shekin pojan elämäkerta sisältää sujuvasti kirjoitetun kuvauksen Taiwanin etenemisestä kohti demokraattista yhteiskuntajärjestelmää.

Denny Roy, *Taiwan. A Political History*, Ithaca, NY: Cornell University Press 2003. Perusteos, jonka 250 sivua tarjoavat katsauksen Taiwanin menneisyyteen.

Aikaisemmin sarjassa ilmestyneet:

Christer Pursiainen & Sinikukka Saari: *Et tu Brute! Suomen Nato-optio ja Venäjä*. UPI-raportti 1/2002.

Christer Pursiainen & Sinikukka Saari: *Et tu Brute! Finland's NATO Option and Russia*. FIIA Report 1/2002.

Hiski Haukkala: *Kohti ulottuvuuksien unionia. Itälaajentumisen vaikutukset pohjoiselle ulottuvuudelle*. UPI-raportti 2/2002.

Hiski Haukkala: *Towards a Union of Dimensions. The effects of eastern enlargement on the Northern Dimension*. FIIA Report 2/2002.

Hanna Ojanen: *EU:n puolustuspolitiikka ja suhteet Natoon: terve-tullutta kilpailua*. UPI-raportti 3/2003.

Arkady Moshes: *Ukraine in tomorrow's Europe*. FIIA Report 4/2003.

Arkady Moshes (ed.): *Rethinking the Respective Strategies of Russia and the European Union*. Special FIIA - Carnegie Moscow Center Report 2003.

Soile Kauranen & Henri Vogt: *Piilopoliittisuudesta poliittisuuteen. Afrikan, Karibian ja Tyynenmeren valtioiden ja Euroopan unionin yhteistyön kehitys*. UPI-raportti 5/2003.

Hanna Ojanen (ed.): *Neutrality and non-alignment in Europe today*. FIIA Report 6/2003.

Toby Archer: *Kansainvälinen terrorismi ja Suomi*. UPI-raportti 7/2004.

Toby Archer: *International Terrorism and Finland*. UPI-raportti 7/2004.